

NATUR & MILJØ

INTERVIEW

Bjørn Nørgaard

Vi skal værne om den værdi
og natur, der findes ved vores
åbne og ubebyggede kyster

NATURPORTRÆT

Fuglekongen

Danmarks mindste fugl har
appetit som de største

TEMA

VORES KYSTER ER UNDER ANGREB

Derfor bør kysterne bevares
og forsvares

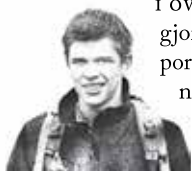
AVISEN NATUR & MILJØ

LÆS OM ...

DANSK ØKOLOGI ER EN MANGELVARE /
POLITIKERE GAMBLER MED KYSTERNE
/ DRØM OM RENT DRIKKEVAND

UDSTYRSSPECIALISTEN

Henrik Andersson,
Head of R&D

I OVER 50 ÅR har *Fjällräven* gjort det nemmere at transportere udstyr og sove godt i naturen. I 1960'erne og 1970'erne lancerede vi produkter som *Gyro*-rygsækken, termoteltet og *HAP*-soveposen

(*High Alpine Polar*), der var med til at revolutionere friluftslivet, og siden da har vi fortsat vores stolte tradition med at udvikle innovative friluftsprodukter.

I dag er vores *Kajka*-rygsæk og *Akka*-telt gode eksempler på det bedste friluftsudstyr, der findes på markedet.

Besøg vores hjemmeside og læs mere

om, hvordan du kan kombinere vores telte, rygsække og soveposer til forskellige typer friluftsoplevelser afhængigt af, hvor og hvordan du har lyst til at tilbringe tiden i naturen.

Vi ses derude.

Abisko Two Seasons Reg/Long

Teknisk syntetisk sovepose. Optimeret udskæring til lav vægt og smidighed med høj komfort.

Varenr: 62709/62710.

Akka Endurance 2, 3, 4

Trygt og vindstabilt 2-4-personers tunneltelt til alle årstider. Velventileret, ekstra rummelig apsis med to indgange og forstærkninger forned.

Varenr: 52034.

Akka View

Let, luftigt selvstående telt med to apsisser, som kan åbnes til at give ventilation og udsigt. Vindstabil med to korslagte stænger.

Varenr: 52041.

Kajka 100/85/75/65/55

Avanceret vandrygsæk med høj bærekraft og smarte funktioner, herunder bæredygtig træramme. Ergonomisk bæresystem med *Perfect Fit*-justering og hovedrum med *Wet/Dry*-rum.

Varenr mand: 27094/27095/27096/27097 Varenr kvinde: 27091/27092/27093

**FJÄLL
RÄVEN**

intro

Måske nok lille af størrelse, men navnet – fuglekonge – vidner om alt andet end noget småt. Læs Jan Skrivers underfundige naturportræt af Danmarks mindste fugl side 28.

Af Kristian
Ørsted
Pedersen,
redaktør

I DENNE UDGAVE SER VI PÅ

kysterne, der i udbredt grad står som bevarede, ubebyggede og naturlige kyster i hele Danmark til glæde for os alle. Det er sådan, vi kender kysterne, og sådan de fortsat kunne tage sig ud, havde det ikke været for dagens politiske trusler om kystbebyggelser, der baserer sig på ønsker om råderet og vækst. Danmarks Naturfredningsforening blev født ud af denne udfordring, da adgangen til kysterne forsvandt langs Øresunds kyster i slutningen af 1800-tallet. Aftenposten skrev således den 31. maj 1917: "Fra Hovedstaden og helt op til Hornbæk Plantage er næsten hele Kysten spærret af. Kun pletvis kan man færdes ved den. Men i Aar har man dog den Trøst, at værre end det er, vil det ikke blive. Om en Maanedes Tid træder nemlig Loven om Naturfredning i Kraft og med den sættes der Bom for yderligere Afspærringer." Det var DN, der tilbage i 1912 havde påpeget behovet for en naturfredningslov. Politikerne har åbnet en ladeport af muligheder for at ødelægge de danske kyster, mener professor og billedhugger Bjørn Nørgaard. Det er en sejr for de markedsøkonomiske kræfter. Naturen, demokratiet og værdierne står derimod tilbage som de store tabere, siger han. Læs både tema om kysterne side 14 og interviewet med Bjørn Nørgaard side 22. Nyd også de originale tegninger fra Bjørn Nørgaards hånd.

God fornøjelse.

NATUR & MILJØ

e-mail: kop@dn.dk
Telefon: 39 17 40 00

Ansvarshavende: Vibeke Lyngse
e-mail: vl@dn.dk
Redaktør: Kristian Ørsted Pedersen
e-mail: kop@dn.dk
Design: Morten Gorm, www.mortengorm.dk
Annoncesalg: DG Media
tlf.: +45 70 27 11 55, e-mail: epost@dgmedia.dk

ISSN 0107-1653

Tryk: Stibo Printing Solutions
Papir: GraphoMatt.

Kontrolleret oplag:
134.384 i perioden 1. juli 2012 - 30. juni 2013.
Læsertal: 279.000 for 2. & 3. kv. 2013
Kilde: Index Danmark/Gallup

Forside: Mikkel Jezequel,
Louise Thrane Jensen

Faste deadlines for indberetning af ture
Nr. 1 udkommer 1. mar. dækker perioden 5. mar. - 4. jun.
Indberetningsfrist 15. januar.
Nr. 2 udkommer 1. jun. dækker perioden 5. jun. - 4. sep.
Indberetningsfrist 15. april.
Nr. 3 udkommer 1. sep. dækker perioden 5. sep. - 19. nov.
Indberetningsfrist 15. juli.
Nr. 4 udkommer 15. nov. dækker perioden 20. nov. - 4. mar.
Indberetningsfrist 1. oktober.

Udgiver: Danmarks Naturfredningsforening
Præsident: Ella Maria Bisschop-Larsen
Masnedegade 20, 2100 København Ø,
Telefon: 39 17 40 00, e-mail: dn@dn.dk,
Telefax: 39 17 41 41, hjemmeside: www.dn.dk
Danske Bank konto nr. 4180 4180222391
Giro nr. 642-2330
Du kan komme i kontakt med foreningens 96 afdelinger
via www.dn.dk
Kontingent: Årskontingent 350 kr. og 200 kr. for
pensionister.

indhold

Naturens stemme

Vi beder bare om 300 meter

5

Nyheder og noter

Sidste nyt fra naturens verden

6

Kampen om Danmarks natur

Samtale med Søren Olsen

8

Ørredpatruljen

Nyt initiativ for børn og unge

10

Tema: Kystpolitik

Kysterne under angreb

14

Interview: Bjørn Nørgaard

Naturen kan ikke prissættes

22

Naturportræt: Fuglekonge

Danmarks mindste fugl

28

Aktiv i naturen: Mountainbike

Oplev naturen på cykel

32

Billedgalleriet

Send dit bedste billede og vind

36

Billedgalleriet

Send dit bedste billede og vind **s. 36**

Mountainbikere

Kom ud i naturen på jernhest **s. 32**

Side 14

Hallo! Skal vi tillade byggerier af hoteller og badelande direkte ud til havet i vores bedste og vildeste natur, eller skal vi fastholde at friholde kysterne for byggeri, som vi kender dem? Turisterne er ikke i tvivl. De kommer for den vilde natur. Læs temaet om kysterne under angreb side 14.

38

Biodiversitet.Nu

Nyt stort projekt

44

Rynket rose

Naturkatastrofe

48

Bognyt

Bøger om
natur & miljø

50

Spis naturen

Spis invasivt

52

Naturkatapulten

Den vilde have

54

Naturen på kryds og tværs

Løs, send
ind og vind

Naturkatastrofe

Rynket rose spredes uhæmmet **s. 44**

Spis invasivt

Have-guldnælde smager **s. 40**

leder

VI BEDER BARE OM 300 METER

Skal vi have hoteller og restauranter på stranden? Turisterne efterspørger det ikke. Danskerne siger klart nej. Alligevel siger en række politikere ja. De seneste måneder har der således været skarpe frontalangreb på beskyttelsen af den sidste store og ubebyggede natur i Danmark: De vilde kyster og de hvide strande. De værdier, der gennem alle tider har stået som fædrelandets unikke naturarv, skal nu udnyttes i formentlig kortsigtede økonomiske interesser.

Det største anslag består i at ophæve strandbeskyttelseslinjen. Det er ikke kun kyststyveri, men også et generationstyveri af de helt store. Vi har i Danmark i mange år formået at beskytte det, andre lande har solgt ud af. De frie ubebyggede kyster er vores største naturarv. Nu skal det sættes over styr til glæde for de få, men til skade for de mange.

Danmarks Naturfredningsforening vil gerne advare: Åbner vi op for byggeri, er det startskuddet til at lukke kysterne. Det er ikke bare Danmarks ypperste natur, der er i spil. Kysterne er en fælles og særlig dansk værdi, som generationer før os helhjertet har værnet om. Det er sket for at kunne give denne smukke vilde natur videre til os og generationerne efter os. Det er en uhørt fallit, hvis vi nu opgiver dette.

Politikerne har set sig sure på planlov, strandbeskyttelseslinje og kystnærhedszone og tror, de er barrierer for vækst. Men der er allerede i dag rig mulighed for at bygge højbede, lægge fliser eller bygge carport. 3 ud af 4 ansøgere fik dispensation i 2014 og dermed uden videre lov til at bygge inden for strandbeskyttelsen. Desuden har landets kystkom-

muner 250 reservationer langs kysterne, hvor de bare kan gå i gang med at bygge.

Så politikernes korstog mod beskyttelsen af kysterne er mest udtryk for ukendskab og magtesløshed i forhold til yderområdernes udfordringer og manglende reel interesse for vores fælles fysiske omgivelser. For problemet i vandkantsdanmark er i virkeligheden halvdøde og nedslidte kystbyer og et højt prisniveau, hvis altså man spørger turisterne.

Så kære politikere. Drop bulldozerne på stranden og få visioner, der også kan bære i fremtiden. At sælge ud af Danmarks mest unikke natur – de frie kyster – er muligvis en vindsgang for de få, men det er en tabersag for nationen.

Derfor opfordrer vi jer alle til at skrive under på vores opråb:

Red kysterne – vi beder kun om 300 meter. ■

Af Ella Maria Bisschop-Larsen, præsident for Danmarks Naturfredningsforening

BEVAR NATUREN OG TJEN LIDT EKSTRA

Vi er en flok seniorer, der sammen har en masse positive oplevelser. Samtidig tjener vi lidt ekstra ved at sælge medlemskaber. Vi arbejder hjemmefra, og telefonen er vores værktøj. Vi har travlt og har derfor brug for dig.

BLIV MEDLEMSTEGNER HOS DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

Kontakt: Lene Smith mellem kl. 9-16 på tlf.: 31 19 32 08 eller send en mail til ls@dn.dk. **Læs mere på** www.dn.dk/job

MAP OF LIFE

Med den nye app kan du tjekke det lokale dyreliv uanset, hvor i verden du befinder dig. App'en viser, hvilke arter af dyr og planter, der kan være i nærheden, og samtidig kan du registrere, hvad du ser, og på den måde bidrage til forskningen af biodiversitet. "Med denne app får du en betydelig del af vores globale viden om biodiversitet i din hule hånd, og den giver dig mulighed for at opdage og registrere biodiversitet der, hvor du er," siger den ledende

kraft bag Map of Life, Professor Walter Jetz fra Yale University. App'en findes på seks sprog og deriblandt tysk og engelsk, men altså ikke på dansk.

Du finder app'en her:
www.mol.org/mobile

DN's egen app, NaturTjek er til gengæld på dansk, og den kan og vil lidt det samme. Den finder du ved at skrive "naturtjek" i en sms til 1272.

Litteratour på Skovsgaard Gods

Torsdag den 6. august 2015 kl. 17-17:45 og igen kl. 19-ca. 21.

Forfattere og musik indtager godset! Dansk Forfatterforening giver læserne mulighed for at møde forfatterne. Mød op kl. 17 og overvær Poetry Slam og musik i godsets spændende, renoverede hovedhus. Kl. 18 er der mulighed for at nyde den lækre økologiske buffet, og kl. 19 vil forfatterne læse op, og musikgruppen Svøbsk spiller. Du kan møde:

**Josefine Ottesen
 Niels Hav
 Jesper Bugge Kold
 Jesper Wung-Sung
 Knud Sørensen
 Marion Thorning**

Rådhusrenovering med uld og æggeskaller

Det skal på alle måder være bæredygtigt, når Lejre Kommune renoverer rådhusene i Allerslev og Hvalsø. I væggene skal uld fra lokale får indgå i en ny banebrydende isoleringsteknik. Uldens unikke egenskaber betyder, at rådhusene kan optimere energi- og varmekonsumet væsentligt. Derfor er kommunen i fuld gang med at lave aftaler med lokale fåreavlere. På parkeringspladsen foran rådhuset i Allerslev bliver lokale dyr også centrale. Dræn-underlaget skal nemlig laves af æggeskaller fra de mange private hønsehølder i kommunen. I særlige beholdere ved offentlige pladser rundt om i kommunen kan alle aflevere deres æggeskaller.

MRSA er luftbåren

En videnskabelig artikel fastslår, at der ikke bare er betydelige koncentrationer af MRSA CC398 i staldluften indendøre, men at bakterierne også kastes ud med ventilationen og kan påvirke miljøet i flere hundrede meters afstand

fra svinestaldene. De multiresistente og luftbårne bakterier kan således spredes og overleve uden for staldene og her kolonisere dyr og mennesker, der opholder sig i nærheden af svinestaldene.

Flere frie vandløb

I 2013 fik Danmarks Sportsfiskerforbund en god ide, der på én gang kunne fjerne næringsstoffer fra vandmiljøet og fjerne spærrende opstemninger ved dambrug. Miljøministeren afsatte 20 mio. kr. til opkøb af foderkvoter og nedlæggelse af dambrugene gennem frivillige aftaler. Alle interessenter var glade for tiltaget, der har medført, at 20 spærringer blev opkøbt og forsvinder fra den danske natur. I vandplanerne for 2016-21 er der afsat yderligere 50 mio. kr.

RØDSPÆTTEUNGER I HOBETAL I ØRESUND

Den seneste måned er der konstateret usædvanligt meget yngel af rødspætter langs Helsingørs strand.

I april og starten af maj "vågner" det kystnære vand i Øresund langsomt op, i og med at solen får mere kraft, og temperaturen på det lave vand stiger. Hesterejer og yngel af især rødspætter, tobis og sandkutlinger invaderer de flade sandbunde helt ind mod land. I år har det dog, ifølge Øresundsakvariets havbiologer og naturvejledere, været lidt mere specielt, idet der er konstateret usædvanligt store mængder af rødspætteyngel.

Fylt hertil

132 ton
AFFALD

blev fjernet fra naturen ved DN's affaldsindsamling i april

RESULTAT AF AFFALDS-INDSAMLINGEN

Deltagerantal slår rekord, og dåserne hober sig op

132 ton affald og over 120.000 dåser flød i den danske natur - indtil for to uger siden, hvor omkring 110.000 mennesker landet over hjalp til ved Danmarks Naturfredningsforenings nationale affaldsindsamling. Selvom der stadig ligger affald i den danske natur, så er der 132 ton mindre end for to uger siden, hvor 110.000 mennesker i Danmark fjernede dåser, cigaretskod og plastikposer fra skove, strande og rabatter. Blandt de registrerede 120.546 dåser er 97.347 uden pant.

Antallet af deltagere har slået rekordåret 2012 med omkring 10.000 personer.

Arrangementer på SKOVSGAARD GODS

Skovsgaard er Danmarks Naturfonds økologiske herregård på Sydlangeland, hvor naturvejleder Marianne Krag Petersen - tlf. 62572666 og e-mail mkp@dn.dk - tilbyder arrangementer og rundvisninger året rundt. Skovsgaard ligger på Kågårdsvej 6-12 ved Hennemved på Sydlangeland.

KYS FRØEN - OG KOM TÆTTERE PÅ NATUREN

Alle dage fra 29. marts til 1. november 2015.

Læs mere på www.kys-froen.com

SOMMERFERIEAKTIVITETER 2015

Skovsgaards naturværksted

Alle hverdage i perioden 29. juni - 7. august.

Skovsgaard Mølle - Åbent hus

Onsdage kl. 14-17 i skolernes sommerferie.

DER ER MANGE ANDRE ARRANGEMENTER I SOMMEREN

For eksempel Sommerfest på Skovsgaard, Søndag d. 5. juli kl. 10-17

Se mere på www.dn.dk/skovsgaard

Skovsgaard Gods, Kågårdsvej 6-12, Sydlangeland
www.dn.dk/skovsgaard

Danmarks Naturfredningsforening

www.danmarksnaturfond.dk

Besøg Vitsøhus permakultur

Book en audioguidet tur og oplev permakulturens biodiversitet med over 400 krydder- og lægeurter og forskellige permakultur elementer. I vores 1,5 ha organisk dyrkede have kan du se gamle grøntsags- og rosensorter og høre om resourceforbrug og jordbehandling.

Besøg caféen og nyd fx. en frisk suppe, pasta med pesto af vilde urter og sunde smoothies. I butikken fås planter, haveredskaber og frø.

Med **SegwayÆrø** kan du opleve Ærø med alle sanser på spændende Segway ture i Ærøs smukke natur. Booking: 36 98 19 19

Sommerhusudlejning og B&B

Vitsøhus / **SegwayÆrø**
Søbygårdsmarksvej 3, 5985 Søby Ærø
www.vitsoehus.dk • info@vitsoehus.dk
+45 36 98 19 19 / +45 26 64 40 03

“Naturen skal bruges”

Den danske natur skal ikke på museum, mener journalist og forfatter Søren Olsen, der for nylig udgav bogen “Kampen om Danmarks natur”. Natur&Miljø har spurgt ham om baggrunden

ORD LEA HOLTZE

I din nye bog fortæller du om kampen for at bevare den danske natur siden begyndelsen af 1800-tallet og om udviklingen af det danske natursyn. Hvad karakteriserer vores natursyn?

Alle elsker naturen. Men det gør ondt på mange danskere, når det også koster noget at have en god natur. I løbet af de sidste 20 år, hvor havørnen blandt andet er kommet igen, har turistbranchen dog fundet ud af, at der er et potentiale i naturen. Og derved er der også sket et skred frem mod, at naturen gerne må koste lidt, både økonomisk og i form af restriktioner. Det skift skyldes lobbyarbejde fra de grønne foreninger, som har gjort, at en større gruppe danskere ser værdien i naturen. Med bogen ønsker jeg at sætte fokus på det pionerarbejde, som naturfredningsfolk har gjort de sidste 100 år. Naturen giver dem en livskvalitet, de gerne vil give videre til alle andre danskere.

Hvad betyder naturfredning for dig?

Det betyder bevarelsen af naturværdier, men ikke at naturen skal være som et museum, hvor ingen må komme. Naturen skal bruges, men på en fornuftig og respektfuld måde. Naturfredning er et forsøg på at fremme naturens værdier og begrænse samfundets misbrug af naturens ressourcer. Så naturfredning er en balance mellem at beskytte og at bruge naturen. Hvis man skal have danskerne med sig, skal naturen også kunne benyttes. Det medfører et fortsat dilemma om, hvor meget og hvor lidt adgang der for eksempel skal være til fredede og sårbare naturområder. På Æbelø nord for Fyn er den offentlige adgang blevet gennemtruffet, og om sommeren er tusindvis på besøg. Det har også haft negative effekter på fuglelivet på strandene op til øen. Det er en del af prisen.

▲ Ny bog: “Det er nok forkert at sige, at de grønne organisationer har sejret. Men det har været en succes på den måde, at naturen ville have haft det meget ringere uden dem. Lyspunkterne i den danske natur skyldes det arbejde som en masse, ofte anonyme naturinteresserede, har udført. Og den kamp vil jeg betegne som en succes. Det betyder imidlertid ikke, at vi er nået i mål,” siger forfatteren.

I forordet lyder det, at du bringer nye sider af naturfredningen frem. Hvordan har du udvalgt dine fokusområder?

Dem, der har arbejdet med naturfredning og naturbeskyttelse, er en betydeligt bredere gruppe end bare ornitologer, botanikere og naturfredere. Danmarks Naturfredningsforening blev dannet af folk fra den danske turistforening. Og i 1920'erne-1960'erne var det i mange tilfælde fremsynede jægere, skovfolk og amatørnaturhistorikere, der sad i Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomiteer. Derfor vier jeg meget plads til dem. For eksempel har amatørnaturhistorikernes bidrag til udforskningen af den danske natur medført, at man senere kunne udpege fredede områder og beskytte dem. De har om nogen været med til at danne grundlaget for alle de naturfredningslove og bestemmelser, vi har i dag. Men de er aldrig blevet anderkendt for det.

Hvor er kvinderne henne i af kampen om dansk natur?

Jeg nævner faktisk de fleste af de danske kvinder, der de sidste 100 år har arbejdet praktisk med naturfredning og -beskyttelse, men der er ikke mange af dem. Jeg kan se dem på medlemslisterne fra de naturhistoriske foreninger. Kvinderne har interesseret sig lige så meget for natur og naturbeskyttelse. Men deres fokus er mere på naturformidling. Man ser dem ikke i det praktiske gummistøvlearbejde.

Har kampen for Danmarks natur været en succes?

Hvordan ser fremtiden ud for naturdanmark?

Danmark kunne godt blive det første land i Europa, der havde naturforvaltning som første-prioritet og landbruget som anden. For noget

skal vi jo leve af i fremtiden, og det bliver ikke svineavl. Men danskerne bliver ikke overbevist af rene naturbetragtninger om, at det er dejligt at se en sommerfugl.

Man er nødt til at sige: Vi kan få turister til at komme for at se på den sommerfugl, hvis vi passer på overdrevet. Og så gør det ikke noget, at en grillbar kan leve stort på at sælge pølser i nationalparken. Det er banalt, men det er man nødt til at tage med. ■

SØREN OLSEN

Søren Olsen (f. 1954) er journalist ved Dagbladernes Bureau. Desuden er han en erfaren

forfatter med over 20 bøger om Danmark og dansk natur bag sig. Han er opvokset i København og har de sidste 20 år boet i Ebeltøft.

RISSKOV BILFERIE

700 hoteller i Europa til fantasipriser

FIND
mere end 700
tilbud på

RISSKOV-BILFERIE.DK

Hyggelig miniferie
i charmerende omgivelser

PRISBOMBE
til gammel dansk
købstad

Ved Ringkøbing Fjord
og Vesterhavet

Miniferie i Ringkøbing

Hotel Ringkøbing

★★★

Hotellet ligger midt på torvet i charmerende Ringkøbing og blot 500 meter fra naturoplevelser ved Ringkøbing Fjord.

Prisen gælder indtil 19.12.15 | Torsdag - lørdag mod tillæg

- 2 overnatninger
- 2 x morgenbuffet
- 2 x 2-retters menu/buffet
- Gratis internet og parkering
- Centralt i Ringkøbing

SPAR ^{OP} TIL 701,-

649,-

Miljøtillæg 55 DKK / døgn

Adgang til pool
og kun 6 km.
til stranden

Menstrup Kro ligger i flotte
landlige omgivelser lige
udenfor Næstved. Kroens
charme og hjemlige hygge er
med til at byde jer hjertelig
velkommen.

Sjællandsk AMOKPRIS

SPAR ^{OP} TIL 63%

599,-

Miljøtillæg 55 DKK / døgn

DK | Sjælland

Sjællandsk kroferie

Hotel Menstrup Kro ★★★

- 2 overnatninger
- 2 x morgenbuffet
- 2 x 2-retters menu
- Gratis internet
- Gratis parkering

Prisen gælder indtil 18.12.15 | Ankomst torsdag, fredag og lørdag mod tillæg

BOOK NU
til populære
Harzen

I dejlige Harzen venter der jer
nogle skønne dage på Hotels
am Kranichsee, som tilbyder
god mad, wellness og hyggelig
indretning. Området omkring
Goslar er smukt og betagende.

SPAR ^{OP} TIL 216,-

1.299,-

Miljøtillæg 3,37 EUR / døgn

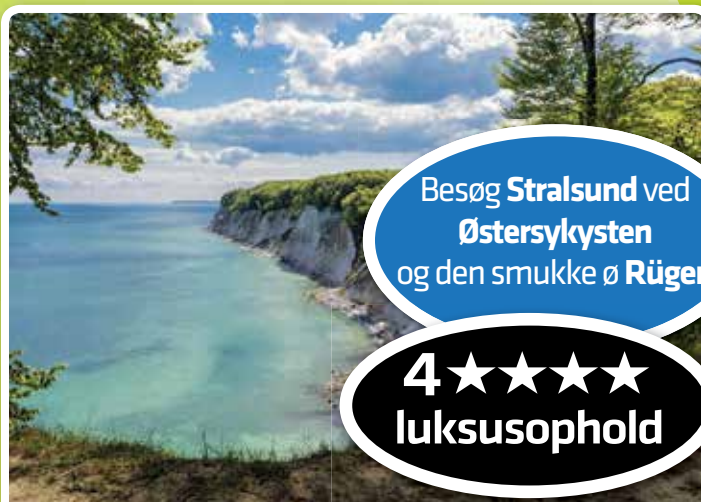
DE | Harzen

Smukke Harzen

Hotels am Kranichsee ★★★★★

- 3 overnatninger
- 3 x morgenbuffet
- 3 x 3-retters menu/buffet
- Æblejuice og vand
- Adgang til pool og fitness

Prisen gælder søn.-tirs. + tors.-fre. indtil 29.06 | 30.06 - 21.12 mod tillæg

Besøg Stralsund ved
Østersykysten
og den smukke ø Rügen

4★★★★
luksusophold

Bo på dejligt 4-stjernet hotel ved stort populært vandland.
Nyd den dejlige Vineta restaurant med middelhavsinspireret mad.

DE | Østersøkysten

Naturskønne Rügen

Wyndham HanseDom ★★★★★

Besøg den hyggelige by Stralsund beliggende ved Østersøkysten og den populære ø Rügen. Byens gamle del er i dag at finde på listen over UNESCOs verdenskulturarv og her finder I spændende bygninger fra middelalderen.

- 3 overnatninger
- 3 x morgenbuffet
- 3 x 3-retters menu/buffet
- Adgang til wellness (HanseDom)
- Badekåbe på værelset

Prisen gælder indtil 28.08.15 | 29.08 - 18.12 mod tillæg

SPAR ^{OP} TIL 334,-

1.849,-

Nabo til
vandlandet
Hansedom

Husk bestillingskoden: **NATUR**

Ring og hør nærmere hverdage 9-17, lør. og søn. 10-15

risskov-bilferie.dk ☎ 70 22 77 17 ☎

Prisen er pr. person i dbl. vær. • Minimum inkl. slutrengøring • Ekspeditionsgebyr fra kr. 69,- • Spar ift. hotellets egen pris • Forbehold for udsolgte datoer og trykfejl
Evt. miljøtillæg betales på hotellet • Rejsearrangør: Risskov Autoferien AG • Gode børmerabatter i forældres værelse, f.eks. 0-5 år gratis og 6-14 år halv pris

RISSKOV
BILFERIE

VANDLØBSPLEJE FOR UNGE

ØRREDPATRULJEN

Uffe Clemmensen har med hjælp fra fonde og organisationer skabt et spændende undervisningsforløb for unge i Roskilde Kommune – et forløb med fokus på havørredens biologi og vandpleje. Natur & Miljø har taget en snak med Uffe om konceptet.

ORD **GORDON P. HENRIKSEN**

FOTO **GORDON P. HENRIKSEN OG NIELS VESTERGAARD**

Vandløbsrestaurering er et af kodeordene i det undervisnings- og praktikforløb, som ligger til grund for ØrredPatruljen. Siden opstarten i efteråret 2014 er ØrredPatruljen godt på vej til at blive en stor succes, og det beror alt sammen på det engagement, der skabes, når de unge får en ansvarsfølelse for naturen.

De unge skal sikre fremtidens vandløb

Projektet er iværksat af Uffe Clemmensen, formanden for Roskilde og Omegns Lystfiskerklub. Formålet med ØrredPatruljen er at klæde eleverne på til at sørge for havørredbestandenes- og gydevandløbenes ve og vel i fremtiden.

“Vi har en forpligtigelse i foreningerne til at få de unge ud i naturen,” forklarer Uffe. “De skal opleve alt det spændende, der binder mennesket og naturen sammen.”

Nordea-fonden, Friluftsrådet, Roskilde Kommune, Fishing Zealand og Danmarks Sportsfiskerforbund støtter alle op om projektet, og med denne støtte har Uffe Clemmensen i samarbejde med Danmarks sportsfiskerforbunds miljøkonsulent, Kaare Manniche Ebert, udviklet et grundigt uddannelsesmateriale.

“ØrredPatruljen har været et spændende projekt at udvikle og strukturere,” fortæller Uffe. “Som projektleder i Roskilde Opleveleshavn har jeg igennem skoletjenesten haft over 300 børn og unge til undervisning i Geddebækrenden, og det er erfaringer herfra, der ligger til grund for ØrredPatruljen. Det er en fornøjelse at se de unges begejstring og ildhu, når de hører og forstår den fantastiske historie om ørreden, der bliver født eller sat ud i åen og kommer tilbage til åløbet. I ØrredPatruljen har vi også fokus på unge med sær-

ØrredPatruljen er et anderledes uddannelsesforløb for unge i aldersgrupper 14-20 år. Uddannelsen har fokus på havørredbiologi, vandløbspleje, vandløbsrestaurering, bæredygtighed og engagement i naturen.

Selve undervisningen på ØrredPatrulje-uddannelsesforløbet baserer sig på lige dele teori og praksis. I løbet af uddannelsen indføres de unge grundigt i havørredens biologi og livscyklus, og de erhverver sig praktisk erfaring med vedligeholdelse af vandløb og pleje af fiskebestandene. Specialuddannede instruktører, der samtidig har en pædagogisk uddannelse, er ansvarlige for undervisningen, som består af 3 x 3 timer fordelt på teori og praktisk

arbejde ved vandløbene. Alt foregår i regi af de unges individuelle institutioner og i skoletiden. Opfølgende kursusaktivitet i vandløbene er også en del af projektet, og der er flere muligheder for at fastholde de unge i projektet og andre lignende aktiviteter. Et gratis medlemskab i en lokal fiskeklub er også en del af konceptet. De praktiske forløb i ØrredPatrulje-uddannelsen foregår ved udvalgte vandløb, hvor der bl.a. laves faunaanalyser og restaureringsarbejde.

lige behov. I dag er der desværre en stor gruppe unge, der bliver medicineret, fordi de måske ikke passer ind i en normal folkeskole. Naturen kan også her gøre utroligt meget for disse unge,” siger han.

Ansvar for naturen

Idéen bag ØrredPatruljen er ikke blot den, at de unge efter endt uddannelsesforløb skal kunne træde til og hjælpe med praktisk vandløbs- og bestandspleje, men at selve uddannelsen i sig selv skal skabe interesse for naturen, socialt sammenhold, læringsvillighed, tilhørighed og selvværd.

Uddannelsen har altså også et element af socialt ansvar i sig, og det harmonerer fortrinligt med Fishing Zealands ambitioner om at tage hånd om unge ved at give dem meningsfulde oplevelser via engagement i naturen. Det er et glimrende eksempel på, hvordan kommunerne, foreninger og institutioner kan samarbejde på tværs til glæde for mange.

“Afslutningen af de første hold i ØrredPatruljen viste os, at her har vi fat i de unge på en ny og anderledes måde, der skaber ansvarsbevidsthed og beredskabsvillighed. Og nu er vi klar til at udbrede konceptet til nye kommuner,” fortsætter Uffe. – Ambitionerne rækker langt!

Fremtidsperspektiverne

For øjeblikket arbejdes der indædt med at introducere ØrredPatrulje-konceptet i flere kommuner i regi af Fishing Zealand. Herefter er planen at udbrede konceptet på landsbasis. Tænker man på, hvor væsentlig en ressource disse unge udgør i forhold til varetagelse af vandmiljøet og landets havørredstammer, så giver det alt sammen enormt god mening.

“Med ØrredPatruljer langs vores vandløb vil vores dyrebare fiskebestande gå en lysere fremtid i møde, og de unge vil opleve, at de gør en forskel,” slutter Uffe. ■

◀ For nyligt overleverede Roskilde borgmester, Joy Mogensen, diplomer til et nyt hold stolte ØrredPatruljedimitter. Det gjorde hun i forbindelse med indvielsen af den nyrestaurerede Trekroner Bæk.

SE EN LILLE
'FILM OM
ØRREDPATRULJEN

Og læs mere på
fishingzealand.dk

VI REDDER KYSTERNE

VIL DU VÆRE MED?

At bebygge de danske kyster er muligvis en vindingsag for de få, men det er en tabersag for nationen.

[SKRIV UNDER PÅ 300METER.NU](https://300meter.nu)

Danmarks
Naturfredningsforening

Er vores kyster i fare?

Kysterne er til debat i disse tider. Skal vi opgive ideen om kyster friholdt for byggeri, som de har været siden 1937, hvor Stauning fik en lov igennem, der tilvejebragte et "folkets tilflugtssted for fysisk udvikling og for almindelig højnelse af sundhed og kultur."

Læs temaet om truslen mod de danske kyster

KAMPEN FOR KYSTERNE

Bekymringen breder sig blandt danskere.

Kan det være rigtig, at danske politikere vil sælge ud af kystbeskyttelsen, og hvem skal så tage kampen op for kysterne?

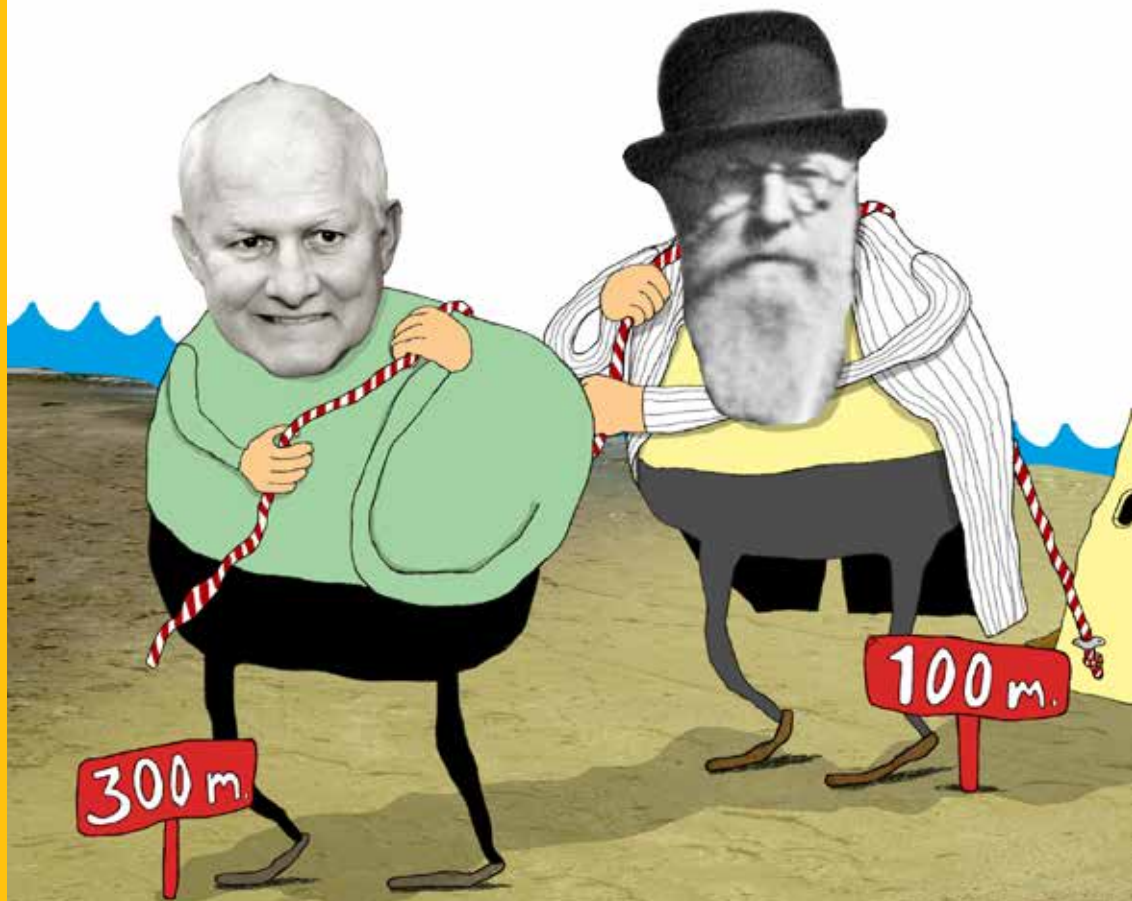
ORD **JOHANNE GABEL**
ILLUSTRATION **LOUISE THRANE JENSEN**

'Hej Danmarks Naturfredningsforening, Jeg skriver til jer, fordi jeg er bekymret...'

Sådan indleder Anja A. Bjørnhart fra Esbjerg sit brev af den 31. marts. Hun har netop hørt om Venstres udspil, som vil gøre op med Strandbeskyttelseslinjen på 300 meter.

'Bare tanken om, at der vil blive åbnet for alskens byggeri. Jeg synes, at det er en skandale, hvis de får lov,' skriver hun og afslutter:

'I må love mig at kæmpe imod

med alt, hvad I har. Strandene er allemandseje og skal helst forblive sådan. At være ren natur.'

Det håndskrevne brev fra Esbjerg er langt fra den eneste henvendelse, som Danmarks Naturfredningsforening har modtaget fra danskere i og udenfor landet.

"I mine 10 år i Danmarks Naturfredningsforening har jeg aldrig oplevet så massivt pres på kysterne som nu. Jeg modtager breve fra bekymrede danskere og mails fra udlandsdanskere, som beder om, at vi kaster os ind i kampen for kysterne," siger leder for lokale sager i DN, Nina Larsen Saarnak.

I frihedens navn

Kampen handler kort fortalt om flere samtidige anslag mod den kystbeskyttelse, som har bestået siden 1937 i form af en strandbeskyttelseslinje på først 100 meter og siden 300 meter fra kysten samt en kystnærhedszone på tre kilometer fra kysten.

Regeringen har lanceret en Forsøgsordning for natur- og

TRUSLERNE

De vil ændre kystbeskyttelsen:

Venstre har fremlagt udspillet 'Nyt liv og mere frihed til landdistrikterne', som vil gøre op med den nuværende strandbeskyttelseslinje, der skal stoppe, hvor der går en vej eller ligger en bygning eller andet anlæg. Desuden vil partiet ændre kystnærhedszonen til almindelig landzone med mulighed for, at bl.a. landbrug og 'andet erhverv' kan benytte det. Det skal være op til den enkelte kommune at vurdere, om der må bygges. Regeringen har lanceret 'Forsøgsordning for natur- og kystturisme', hvor kommunerne i alt kan få tilladelse til 10 turismeprojekter indenfor såvel kystnærhedszonen som strandbeskyttelseslinjen. Venstre har efterfølgende foreslået at fjerne loftet for, hvor mange byggerier, der kan gives tilladelse til i ordningen. Regeringen har fremlagt 12 forslag til lempelser af planloven, hvoraf det ene forslag går ud på at lette kommunernes adgang til byggeri og anlæg i kystnærhedszonen. Kommunernes Landsforening har fremlagt 32 forslag til ændringer af planloven, herunder en række forslag til 'kyst og strand', som skal lette kystkommunernes adgang til at byudvikle inden for strandbeskyttelseslinjen og kystnærhedszonen.

kystturisme', hvor kommuner kan ansøge om turismeprojekter med dispensation fra kystbeskyttelsen. Venstre blaffer med frihedsfanen i udspillet 'Nyt liv og mere frihed til landdistrikterne', der blandt andet vil skære kystbeskyttelsen over ved alle kystveje.

"Venstre får det til at ligne et spørgsmål om den lille mands ret til at lave et højbed eller et gyngestativ i haven, når huset ligger ved kysten. Men det spørgsmål er allerede løst i form af en smidigere administration af linjen, så nu er der ikke problemer med at lave et højbed eller andet i egen have, så længe det ikke påvirker kystlandskabet eller vores adgang til kysterne negativt," siger Nina Larsen Saarnak. Hun påpeger, at Venstres udspil derimod vil få en helt anden og langt større effekt, fordi det vil skære store stykker af strandbeskyttelsen og åbne for, at kommunerne kan vælge af bygge ned til kysterne.

"Vi vil liberalisere strandbeskyttelseslinjen bag eksisterende byggeri, så der for eksempel kan anlægges en legeplads bagved sommerhuse, hvor der ikke er udsigt til eller fra vandet, ligesom vi ønsker lempelser, så en landmand kan bygge en lade i sammenhæng med sin ejendom, men vi vil ikke tillade byggeri langs kysten i det åbne land," siger Thomas Danielsen fra Venstre om udspillet.

Hvortil Nina Larsen Saarnak kan svare med direkte afsæt i ordlyden af Venstres forslag:

"Venstre vil kun fastholde beskyttelsen, indtil de møder en vej eller et hus, så er beskyttelsen ophævet. Hvis der så eksempelvis ligger to huse med 200 meters mellemrum, er der så lagt en ny linje tættere på vandet, og kan der så bygges her? Venstres udspil åbner en ladeport op, og der skal kun et enkelt byggeri til for at ødelægge oplevelsen for de mange."

Miljøminister Kirsten Brosbøl advarer også mod udspillet.

"Venstres forslag vil forvandle de åbne kystlandskaber radikalt og helt unikke områder vil være tabt for evigt, så jeg er lodret imod," siger miljøministeren. Ikke desto mindre har hun selv lanceret lempelser for byggeri indenfor både strandbeskyttelseslinjen og i kystnærhedszonen i sin forsøgsordning for kystturisme.

Venstre har efterfølgende foreslået en udvidelse ►

Tal på kystturisters tilfredshed med kysterne, som de er:

96% af alle kystturister i Danmark 2014 giver udtryk for, at de er meget tilfredse eller tilfredse med opholdet

NI UD AF TI er især tilfredse med gode omgivelser på destinationen i form af strand, kyst og naturområder.

93% af tyske feriehusgæster ved kysten har været her før og giver den danske ferieoplevelse 4,5 ud af 5 mulige point på skalaen for tilfredshed.

af ordningen, så der ikke længere er loft over, hvor mange byggeprojekter, der kan gives tilladelse til.

Fri adgang - frit fortolket

Anja A. Bjørnhart i Esbjerg bor ikke så langt fra et af de projekter, som ligger i ansøgningsbunken. Det drejer sig om blandt andet ferielejligheder ved Blåvand på den jyske vestkyst. Projektet vil ifølge DN's formand i Varde begrænse offentlighedens adgang til stranden ved at inddrage et område, der i sin tid netop er reserveret til at sikre adgangen for alle og i øvrigt er §3 beskyttet naturområde.

“Projektet vil bebygge med luksuslejligheder, og det er i strid med områdets formål. Jeg er ikke overrasket over, at Varde Kommune forsøger sig med projektet, det ligger ligesom i kortene. Det største problem er, hvis miljøministeriet begynder at sælge ud af områder, der skal sikre offentlighedens adgang,” siger Merete Vigen Hansen, formand for Danmarks Naturfredningsforening i Varde

▲ Beskyttede og bevarede kyster som denne er det, vi kender. Men der er dem, der mener, man udnytter naturen bedre ved at tillade at bygge hoteller og badelande direkte ud til kysten.

Den frie og lige adgang præger ellers både miljøministerens og Venstres svar på spørgsmålet, om Anja, Merete og alle andre danskere skal være bekymrede for, om kysterne også fremover er allemandseje og ren natur.

“Jeg er meget optaget af, at vi opretholder den beskyttelse, som skiftende regeringer har sikret i

næsten 80 år. Det betyder ikke, at der slet ikke er noget, der kan lade sig gøre, men vi skal bevare danskernes – og turisternes - frie og lige adgang til ubebyggede kyster med fri natur. Ingen tvivl om det. Kysterne tilhører os alle,” siger Kirsten Brosbøl.

Hun begrunder dog samtidig forsøgsordningen med, at vi

SÅDAN ER BESKYTTELSEN I DAG

Kystnærhedszone og strandbeskyttelseslinje

Strandbeskyttelseslinjen på 300 meter fra kysten betyder kort sagt, at man på arealer inden for linjen ikke må ændre tilstanden uden en dispensation. Dispensation gives kun til mindre ændringer, særligt hvis de er til glæde for den brede offentlighed. Den restriktive beskyttelse har betydning for, hvad der overhovedet ansøges om inden for linjen. Af de, der søger,

får 75 procent derfor dispensation.

Kystnærhedszonen er en tre kilometer bred zone fra kysten ind i landet. Det er ikke en forbudszone, men en planlægningszone, hvor kommunerne skal tage særlig hensyn til landskab og natur og begrunde det særligt, når de planlægger byggeri.

skal tiltrække flere kystturister. Altså flere end de 33 millioner overnatninger, en omsætning på godt 40 milliarder og 71.420 beskæftigede, som kystturisterne allerede udgør ifølge VisitDenmark. Det er i øvrigt langt mere end omsætningen på storby- og erhvervsturisme, og Danmark er allerede nordens største turistdestination. Flere aktuelle undersøgelser viser, at kystturisterne primært kommer på grund af de uspolerede, ubebyggede kyster med fri adgang for alle.

“Det er de 7.300 kilometer kyst, jeg fortæller om, når jeg rejser rundt og blandt andet fortæller tyskerne, hvorfor de skal komme til Danmark. Det er helt unikt, at vi har strande, som er nemme at komme til, uden lukkede områder, uden betaling og uden private strandgrunde, siger Jan Olsen, direktør i VisitDenmark.

Mit hjerte bløder...

Bekymringen for om Danmarks enestående tilbud får lov at bestå, har også fået en sommerhusejer fra Gilleleje til at skrive:

‘Jeg tænker på udsigten fra Søren Kirkegaardstenen ved Gilleleje. Kigget ind i landet er en fryd, hvad enten man står ved stenen eller kører på strandvejen et stykke inde. På den anden side af strandvejen er uspoleret landskab med nogle få gamle gårde uden nye grisealde eller nogen form for skæmmende bygninger. Landskabet er inden for 3 km zonen, og tænk hvad der ikke kunne ske, hvis forslaget om at gøre det til landzone blev vedtaget!’

Mit hjertes bløder ved tanken om, at den sublime udsigt ved Søren Kirkegaardstenen i vores skønne sommerland skulle blive spoleret.

Tak om du deler mit forslag med dine kolleger, og at I følger op.

Med venlig hilsen

Anne Marie Sloth Carlsen' ■

1937

Statsminister Staunings afslutningstale fra 1937 vedrørende vedtagelse af Naturfredningsloven med en 100 m kystzone og regler om offentlig adgang langs alle arealer ved stranden:

“... Vi befinder os i en af de sidste timer med hensyn til denne sag, hvis man vil redde værdier som er i fare. Hvad der sker af fredning nu, er i høj grad til befolkningens virkelige fordel. Naturens redning for folket er ensbetydende med, adgang til skønheds og sundhedskilder, og den Rigsdag som nu eventuelt redder disse store naturværdier fra undergang, vil samtidigt gøre sig fortjent af alle grundejere ved samtidigt at forhindre ud salg af tåbeligt snæversyn til skade for efterkommerne. Denne lov kan ikke gøre godt hvad der er sket af skade, men ny skade kan afværges, og naturen kan i forstærket grad blive folkets tilflugtssted for fysisk udvikling og for almindelig højnelse af sundhed og kultur.”

Forslagets vedtagelse skete med 98 stemmer mod 4 (herunder jens Broby V). I Landstinget gennemføres lovforslaget uden udvalgsbehandling og med enstemmig tilslutning (73 stemmer).

1994

Svend Auken, med Kystloven, lov nr. 439 af 1. juni 1994, der bl.a. indebar 300 m kystzone:

“... Danmarks godt 7.300 km kyststrækning rummer en række forskelligartede landskabstyper, som indtager en særstilling i et internationalt perspektiv. Her er noget, vi kan være stolte af, og som vi har et internationalt ansvar for at passe godt på. Vore store endnu uberørte kyststrækninger, er en turistattraktion i europæisk topklasse. Men kystlandskabet er stedet, hvor mange forskellige menneskelige aktiviteter finder sted. Dermed bliver kysten også et sted, hvor mange forskellige interesser tårner sammen, hvor kapitalinteresser koncentrerer, og hvor behovet for en regulering er stort.”

FRIE KYSTER

Vær dig selv. I frit svæv mellem himmel og hav. Derfor kommer miljøministeren, venstrepolitikerne, danskerne, tyskerne og alle de andre turister til de danske kyster. Derfor bliver vi ikke rigere af at give køb på kystbeskyttelsen.

ORD **JOHANNE GABEL**
ILLUSTRATION **LOUISE THRANE JENSEN**

“Lyden af vandet” “Et fristed med fred og ro”

De to udsagn stammer fra Thomas Danielsen og Kirsten Brosbøl som svar på, hvad det giver dem at være ved kysten. Udover at være Venstrepolitiker er Thomas Danielsen lystsejler. Udover at være miljøminister er Kirsten Brosbøl sommerhusejer på Samsø. Lidt mere uddybet lyder svarene: Lyden af vandet, en vig med uberørt natur, at trække stikket ud, et fristed med fred og ro, nyde en solnedgang, at gå lange ture og slå smut med sten i havet.

Meget ens – og meget dansk. Ifølge en Gallupmåling fra september 2014 mener 93 procent af danskerne, at de danske kyster er attraktive, fordi der er fri adgang til kysterne, og 89 procent sætter pris på, at man kan opleve ubebyggede kyster med fri natur, nyde stilhed og være alene.

Vil have uspolerede kyster...

De to politikere har meget til fælles – når det kommer til kysterne. De erklærer sig begge enige med det flertal af danskere, som ønsker ubebyggede kyster med fri og lige adgang for alle. Ligesom de er klar over, at langt størstedelen af vores kystturister kommer på grund af de frit til-

gængelige og uspolerede kyster.

“Jeg sætter pris på, at vores kyster er fri for byggerier og anlæg, så man kan nyde den rå kystnatur med klitter, sand, fugleliv og ro. Det kan være ved klitterne ved Vesterhavet, klithedderne i Thy eller de stejle kystskrænter i Sydsjælland. Og så holder jeg meget af at gå en tur i vores smukke strandenge med alle deres helt særlige planter, fugle og dyr, f.eks. ved Stavns Fjord på Samsø,” siger Kirsten Brosbøl og fortsætter:

“De danske kyster er helt unikke og uspolerede takket være årtiers ihærdig beskyttelse. I næsten 80 år har vi haft regler, der har bevaret vores kyster som naturlige uden hoteller, boligblokke og alt det andet, man ofte ser det i andre lande. Undersøgelser viser, at turisterne sætter stor pris på netop den uspolerede natur, når de vælger at besøge Danmark. Det gør jeg også selv.”

Tilsvarende siger Thomas Danielsen:

“Gallupmålingen passer godt på mig. Det er meget vigtigt med fri og lige adgang til vores kyster. De skal ikke plastres til med bebyggelse. Vi har et unikt tilbud til vores turister, som værdsætter de danske kystlandskaber,” siger venstrepolitikerne som tilbringer alle sommerhalvårets friweekender i sejlbåd ved kysterne.

.... men åbner for byggeri

Alligevel er de to politikere også

fælles om at ville bløde op for bebyggelser på kysterne – for at tiltrække turister.

Kirsten Brosbøl har lanceret ‘Forsøgsordning for kyst- og naturturisme’ med indtil videre 38 ansøgninger, der for størstedelens vedkommende vil betyde byggeri på eller ved kysten.

Venstre har med udspillet ‘Nyt liv og mere frihed til land-distrikterne’ bebudet, at de vil ændre strandbeskyttelseslinjen på 300 meter, sådan at den ophører ved huse og veje, og at de vil gøre op med kystnærhedszonen, som i dag beskytter kystlandskaberne tre kilometer ind mod land, og lade områderne overgå til landzone.

Det er misforstået at lægge an på turisterne med byggeri ved kysterne, mener DN.

“Når man spørger turisterne, så vil de have den uberørte natur. Til gengæld mener de, at kystbyerne er kedelige, så her kunne man jo sætte ind med bedre service og opgradering af bymiljøet,” siger Nina Larsen Saarnak, leder for lokale sager, med henvisning til bl.a. den årlige tilfredshedsundersøgelse blandt danske kystturister.

“Kysterne er en national interesse. Det kan den enkelte kommune have svært ved at styre, når de er trængt på økonomi og arbejdspladser, så vil der være et pres for at sælge ud af kysterne,” siger hun og fortsætter:

“Så kan du sige: Gør det noget, at genopbygge et enkelt hotel på Skagen. Ja, det gør noget, fordi der er brugt mange penge og meget energi på fredningen af den uberørte natur. Et hotel her vil betyde, at der er mange, som får spoleret oplevelsen af det uberørte, når de skal se på det ene hotel.”

300 meters frihed

Nina Larsen Saarnak er dog helt med på projekter, der formidler kysterne og øger fornøjelsen og bevidstheden om deres værdi.

“Vi skal fokusere på, hvordan vi kan få flere folk herud. Hvis man ikke ved, at man har noget unikt, så er man heller ikke stolt af det, og passer ikke lige så godt på det. Så vi kan sagtens have midlertidige ting som f.eks. beachvolleybaner og mobil naturformidling. Men det vi ser i de foreløbige ansøgninger til forsøgsordningen er badelande og ferielejligheder. Det skal vi også have, men det behøver ikke ligge i vandkanten, siger Nina Larsen Saarnak, der arbejder på en kystkampagne, som skal åbne danskernes øjne for kysterne og det massive pres, som de netop nu er udsat for. Vi arbejder for 300 meter til fristed, fred og ro, en uberørt vig, lange ture, god tid til hinanden og til nydelse af den rå kystnatur med klitter, sand, fugleliv og ro, fri for byggerier og anlæg. Det kan måske vække genklang hos både en miljøminister og en venstrepolitiker. Drop byggerierne, slap af og tag en tur til kysten. ■

“

Kysterne er en national interesse. Det kan den enkelte kommune have svært ved at styre, når de er trængt på økonomi og arbejdspladser, så vil der være et pres for at sælge ud af kysterne ”

Kunsten at lade være

Kysterne er den danske identitet, den ilt vi indånder og bagtæppet for enkelheden i hele det nordiske udtryk. Derfor skal vi lære kunsten at lade kysterne være.

ORD JOHANNE GABEL

‘Det smukkeste vandland er Vesterhavet’, lød overskriften på Politikens kronik den 29. december 2014. Kronikøren var landskabsarkitekt Rikke Juul Gram, partner hos arkitekterne Schønherr og medlem af Akademirådets Landskabsudvalg. Hun reagerede blandt andet på ‘Forsøgsordning for kyst- og naturturisme’, der blev vedtaget i folketinget 10 dage forinden, den 19. december. Ifølge Rikke Juul Gram var tidspunktet bevidst valgt for at undgå en bred diskussion af ordningens åbning for byggeri ved kysten.

Så let at ødelægge som stilhed

I kronikken skrev hun om de på én gang stærke og skrøbelige kyster som rammen om danskernes historie og identitet:

‘Havet omkring Danmark definerer landet, både som geografi og sindstilstand. Malerier, digte og sange – fra Oehlenschläger til John Mogensen – hylder den danske kyst og den våde vej, der har bragt viden og velstand til Danmark. Vi er vandmennesker i Danmark.

Vores lange ubrudte kystlinje er faktisk vores største egentlige naturressource – den er vores Mount Everest, vores Grand Canyon – og det at gå ned til vandet er en helt basal følelse i kroppen på hver eneste dansker, på samme måde som skiløb er det for nordmænd eller bilkørsel for en amerikaner.

Der er derfor særlig grund til at gå meget forsigtigt frem, når vi taler om at bygge på vores kyster eller om at ændre kystens karakter, som i dag er både rela-

tivt uspoleret og – vigtigst af alt – offentligt tilgængelig. Kysten er vores alle sammens, og oplevelsen af kysten, horisonten og havet er det eneste urtidslandskab, vi har i Danmark og bør derfor ideelt set kun udfordres af vind og vejr. Det er vores fælles rum for eftertanke – og lige så let at ødelægge som stilhed.

Badelandsmiljø

I to ansøgningsrunder siden årsskiftet er der indløbet i alt 38 ansøgninger, hvoraf de fleste indebærer byggeri i vandkanten, herunder ferieboliger og et badeland, på dispensation fra kystbeskyttelsen.

“Når du står på toppen af klitten ved vestkysten, ser du både ud over vandet og ind over land og ser, hvordan landskabet møder havet. Et badeland placeret ved kysten, kommer man til at kunne se. Så står du ikke i et kystmiljø men i et badelandsmiljø og kan se, at her har private interesser skabt et tivoli med masser af parkeringspladser, ” siger Rikke Juul Gram og fortsætter:

“Vi er så opsat på at gøre fremskridt, udvikle ting og lave byg-

geprojekter, men nogle steder skal vi lære os selv at lade være.”

Hun kalder turismeprojekterne for billige point, der ikke gavner kystbyernes økonomi eller kystturisme på lang sigt. Kystbyernes situation forstår hun godt. De løsninger, som bliver smidt på bordet, forstår hun ikke.

Det handler om dygtighed

“Vi er i færd med at save den gren over, som vi selv sidder på. Langt de fleste turister vil helst have kysterne, som de er. Nogle turister efterlyser flere toiletter og aktiviteter, og så må vi blive bedre til at vise dem vej til det og dyrke vores kystbyer meget mere. Nogle af byerne på kysten mangler tiltrækningskraft og lider af kulturelt iltsvind. Andre har formålet at arbejde bevidst med deres fortælling. Derfor skal vi i gang med at rydde op rundt omkring. Rive de dårligste bygninger ned og bruge grundene til at udfolde al vores fantastiske arkitektur. Her kan vi bygge hoteller og restauranter og sommerresidenser, der falder ind i kysternes eget design. Der er masser af muligheder. De fleste vil jo gerne være sammen med andre mennesker i levende kystbymiljøer og derfra tage på ekskursion ud til strandene. Ligesom i fjeldet, hvor man bor på et lille vandrehjem eller en hytte, vandrer ud i det store øde og kommer hjem igen. Det kan godt lade sig gøre at skabe værdi ude i de enkelte samfund, men det kræver helhedstænkning og tro på de værdier, som gør et sted til noget særlig. Vi skylder at bruge tid, penge og energi på at løse det uden at miste noget. Ikke gennem hurtige og billige point. Det behøver vi ikke. Det handler om dygtighed.” ■

“Der findes ikke den danske arkitekt, som ikke er inspireret af kysterne. Der er en suveræn enkelthed i mødet mellem himmel og hav og samtidig myriader af detaljer. Jeg tror, at enkelheden i hele det nordiske udtryk, og vores optagethed af lyset, kommer fra kysterne.”

Landskabsarkitekt Rikke Juul Gram

A GREEN WAY®

11 GRØNNE KVALITETS- PRODUKTER TIL HAVE OG HUS

- Effektive
- Fri for farlige kemikalier
- Miljøvenlige
- Langtidsvirkende
- Lette at anvende

BEKÆMP SKADEDYR

- miljøvenligt uden brug af farlige kemikalier

Foråret pibler frem. Havens buske, blomster, træer og frø har voksevæk, og nyt liv spirer i takt med, at solen får mere magt. Fugle gæster flittigt haven, og sommerfugle er for længst kommet frem fra deres vinterskjul.

Skadedyr i hus og have vil du dog gerne undgå. Et hvepsebo kan være til stor gene. Og det er ikke rart at opdage bladlus i rosebær, orm i de hjemmedyrkede æbler eller flokke af myrer i køkkenet. Men du vil også gerne undgå farlige giftstoffer i dit hjem og i din have.

GIFTFRI & GRØN LØSNING

Ved at bruge unikke kvalitetsprodukter fra A Green Way-serien bekæmper du effektivt skadedyr og passer på naturen. Du begrænser skadedyr uden at det

går ud over det dyreliv, du gerne ser i haven. Biologiske bekæmpelsesmetoder er, modsat kemiske metoder, som oftest skræddersyet til at ramme én eller få arter, så kun skadedyret og ikke nyttedyr som bier og sommerfugle tiltrækkes af stoffet.

ROSER UDEN BLADLUS

A Green Way Rosenspray er et skånsomt middel i kampen mod insekter, når bladlus og spindemider myldrer frem på dine roser og prydblomster.

Med seriens myrelokkedåse kan du nemt og effektivt udrydde en invasion af myrer i og omkring huse uden skadelig gift.

Myrelokkedåsen indeholder det naturligt forekommende aktive stof, spinosad, som myrerne spiser.

Alle seriens produkter kan bruges på økologiske arealer. Produkterne fra A Green Way er meget holdbare. Hvepsefælden kan f.eks. bruges år efter år, så længe der stadig er frisk lokkemiddel i fælden. A Green Way serien forhandles bl.a. hos Helsam, Matas, Coop, Land & Fritid, Silvan samt i udvalgte planteskoler.

A GREEN WAY-SERIEN BESTÅR AF

Myrelokkedåse, rosenspray, hvepsefælde, fluefanger, fluespiraler, bananfluefanger, klædemølfælde, melmølfælde, krybfælde/insektfælde, æbleviklerfælde og blommeviklerfælde.

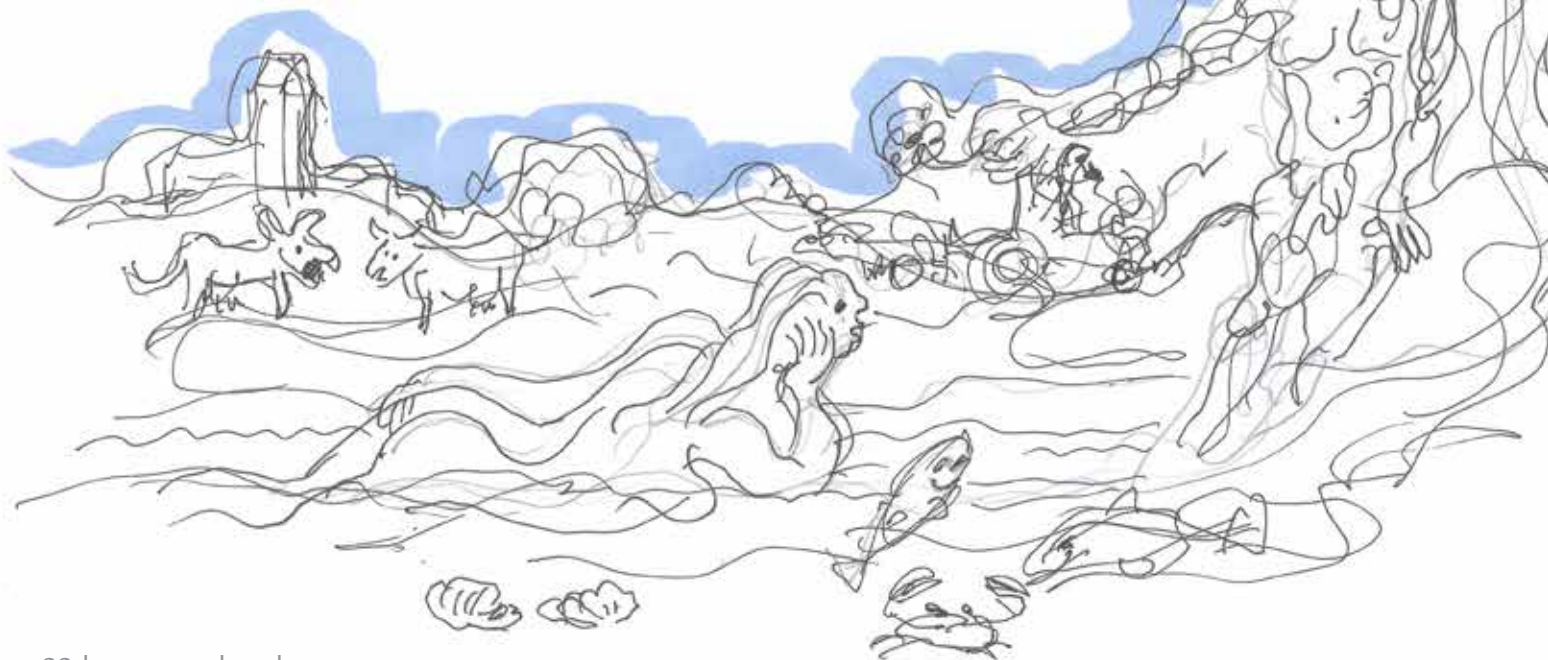
NATUREN KAN DER IKKE

SÆTTES PRIS PÅ

Politikerne har åbnet en ladeport af muligheder for at ødelægge de danske kyster, mener professor og billedhugger Bjørn Nørgaard. Det er en sejr for de markedsøkonomiske kræfter. Naturen, demokratiet og værdierne står derimod tilbage som de store tabere

ORD **LEA HOLTZE**

ILLUSTRATION **BJØRN NØRGAARD**

Danske kunstnere har brugt havet og de danske kyster som inspiration til at lave brusende akkorder og bølgende penselstrøg gennem århundreder – som Krøyer, der har sendt kvinder i sommerkjoler på slentretur i vandkanten. Og Johannes V. Jensen, der digtede om, hvor fager den danske kyst smiler.

Den danske kyst er også dér, hvor den verdensberømte, danske billedhugger Bjørn Nørgaard tager hen efter en lang dag med diskussioner med ingeniører og arkitekter og møder med kommunalbestyrelser og menighedsråd. Havet lufter hans hoved ud.

“Det er en luksus, der ikke kan sættes pris på. At vi i Danmark har den luksus for alle borgere, er et kæmpe demokratisk privilegium. Uberørt natur er efterhånden en sjældenhed, især i Europa. Men det har værdi for mennesker at kunne gå et sted hen, hvor der ingen støj er, og hvor de kan sætte sig i forhold til noget andet og større,” siger

han og ser op over brillekanten med et stålsat blik.

“Hvis vi vil have de åndehuller og den værdi, naturområderne ved vores kyster har, skal vi passe godt på dem. Det betyder noget, at de værdier også er her til den næste generation og generationen efter den. Men en kyst, der er blevet bebygget, kommer ikke igen. Ligesom at et landskab, der bliver pløjet op til landbrug, ikke kommer igen.”

Og her ser Bjørn Nørgaard farerne lure. I knap 100 år har danske naturfredningslove ydet en stadig stærkere beskyttelse af de danske kyster, forbudt bebyggelse ud til vandet og sikret alle danske borgere uhindret adgang til at færdes langs de danske strande. Politikerne har været lovenes vogtere.

Men kort før jul åbnede regeringen muligheden for, at op til 10 kommuner kan søge dispensation og få tilladelse til at bygge i vandkanten, og Bjørn Nørgaard, der ellers hader at skrive, får til tasterne og forfat-

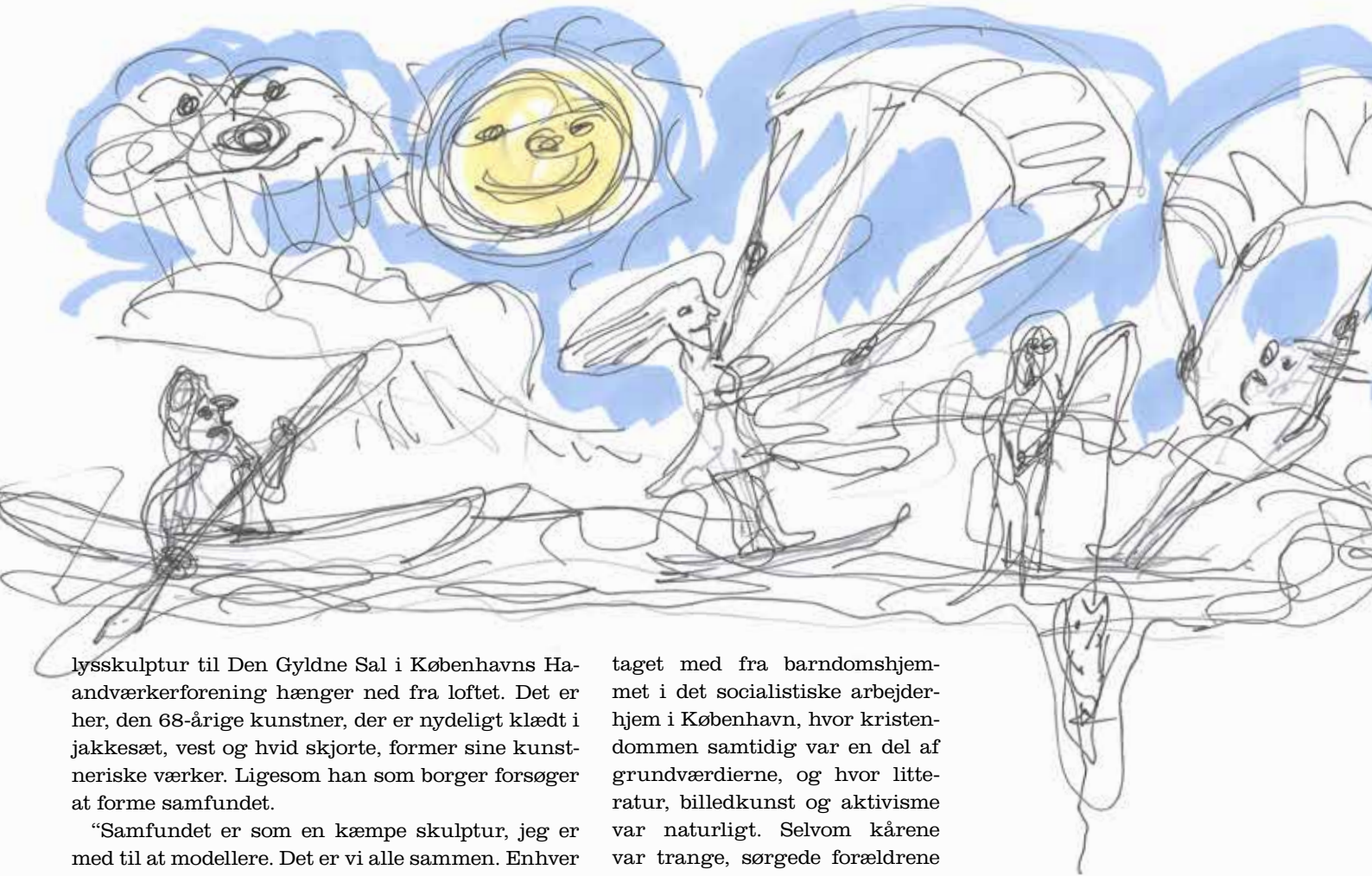
tede et læserbrev. Her tordnede han imod konkurrencestatens “snæversynede og kortsigtede økonomiske gevinster” ved at bygge i kystzonen, hvilket han ser som en trussel mod den enestående “fri og lige adgang”, der er til de åbne, danske kyster.

Vi modellerer selv samfundet

I februar tændte Venstre yderligere op under Nørgaards vrede, da de foreslog helt at ophæve eller svække reglerne om kystbeskyttelse og overlade den til kommunerne.

“Hverken kunstnere eller andre grupper har særlig pligt til at blande sig. Det har enhver borger i et demokrati, når de mener, at noget er galt. Og det mener jeg virkelig, der er her,” siger han.

Natur&Miljø er blevet budt indenfor i kunstnerens atelier i København, hvor gipshoveder på bordet følger nøje med i samtalen, og skitser og papirruller kæmper om pladsen. Bagerst i lokalet tager arbejdet med Dronningens sarkofag form. En ▶

lysskulptur til Den Gyldne Sal i Københavns Handværkerforening hænger ned fra loftet. Det er her, den 68-årige kunstner, der er nydeligt klædt i jakkesæt, vest og hvid skjorte, former sine kunstneriske værker. Ligesom han som borger forsøger at forme samfundet.

“Samfundet er som en kæmpe skulptur, jeg er med til at modellere. Det er vi alle sammen. Enhver har lov til at modellere, som han vil, men jeg vil have lov til at kritisere det,” konstaterer han med klar røst, så ordene runger andægtigt i atelieret, som var det et kirkerum.

Bjørn Nørsgaard har aldrig været bange for at tage bladet fra munden. I 60'erne var han tilknyttet Den Eksperimenterende Kunstscole, der flettede kunst, politik og kærlighed sammen i bedste ungdomsoprørsstil. Og den unge Bjørn begyndte at ryste et måbende kunstpublikum i sin grundvold med en lang række skæve happenings og hidtil uset installationskunst.

Blandt andet da han i 1969 sendte sin kone, kunstneren Lene Adler Petersen, nøgen gennem Børsen med et kors som en kvindelig Kristus. Året efter blev han landskendt, da han lavede kunstskandale ved at slagte en hest på en mark og putte den på glas i forbindelse med udstillingen “Tabernakel” på kunstmuseet Louisiana.

Med rødder i arbejderbevægelsen

Siden da har Bjørn Nørsgaard fået ridderkors og professortitel, siddet med i kanonudvalg og modtaget store hyldester for sine værker, som blandt andet tæller 17 gobeliner på Christiansborg Slot og glasmosaikker i Christianskirken i Fredericia.

Både Bjørn Nørsgaards kunstneriske interesse, politiske indignation og hjertevarme natursyn er

taget med fra barndomshjemmet i det socialistiske arbejderhjem i København, hvor kristendommen samtidig var en del af grundværdierne, og hvor litteratur, billedkunst og aktivisme var naturligt. Selvom kårerne var trange, sørgede forældrene for et hjem spækket med bøger og kunsttidsskrifter.

“Det danske demokrati er opbygget af tusindvis af frivillige tillidsmænd i efterkrigsårene. Min far og hans venner var nogle af dem. Han var formand for lejerforeningen og kolonihavebevægelsen. Han tog rundt på arbejdspladser for at sælge billetter for Arbejdernes Teater og sælge bøger for Arbejderbevægelsens Bibliotek, og han holdt studiekredse i vores halvanden værelses lejlighed. Jeg lærte, at kunst og kultur er vigtigt, og at man som borger i samfundet har et ansvar for, at samfundet udvikler sig i en fornuftig retning,” fortæller han, klør sig tænksomt i skægget og fortsætter:

“Min far tog mig også med på skitseture, hvor vi cyklede ud i naturen og tegnede. På den måde spillede natur og kunst meget sammen i mit liv. Vi havde en kolonihave i Gladsaxe, hvor vi boede en stor del af året.

OM BJØRN NØRSGAARD

Den 68-årige professor, billedhugger og performancekunstner Bjørn Nørsgaard er født og opvokset i det københavnske Nordvestkvarter. Han viste tidligt evner med blyant og papir og gjorde sig bemærket på Den Eksperimenterende Kunstscole i 1960'erne, hvor han blev kendt for sine politiske aktioner. Senere har han skabt en række kunstværker og udsmykninger, herunder de vævede gobeliner, som Dronningen modtog på sin 60-års fødselsdag. Han har modtaget priser og medaljer for sit kunstneriske virke og var fra 1985-1994 professor ved Det Kongelige Danske Kunstakademi. Privat er han gift med kunstneren Lene Adler Petersen.

Vi besøgte flere gange om året nogle af mine forældres venner, der arvede et husmandssted i Nordsjælland. Så selvom jeg er født på Nørrebro, er jeg kommet meget på landet som dreng, hvor jeg hjalp med at hakke roer, køre hestetrukket mejetærsker og sætte neg op. Det er noget af det, jeg er formet af.”

Markedskræfterne har sejret

Men de seneste par årtier har samfundet for Bjørn Nørgaard at se taget en drejning, der bevæger sig længere og længere væk fra ånden i barndomshjemmet. For både den tidligere regering med Anders Fogh Ramussen (V) i spidsen og i særdeleshed den nuværende har lagt en politisk linje, der er styret af rene markedsovervejelser, mener han.

“Man vil skabe værdi gennem det, der gavner produktiviteten i meget snæver forstand og på kort sigt. Politikerne opfatter for mig at se samfundet som en virksomhed og borgerne som forbrugere. I en virksomhed skal

omkostningerne reduceres. Men hvis man reducerer naturen, bliver det på lang sigt et stort tab for hele samfundet. Værdiskabelsen er meget mere kompleks end bare det, der giver overskud på bundlinjen. Når man hovedløst tager en værdi som vores åbne, frie kyster og ud fra kortsigtede, økonomiske overvejelser udhuler den værdi, tænker man ikke fremad og spørger sig selv, hvad der er gået tabt om 20, 30, 40 og 50 år. Den beregning sker kun på regneark,” siger han.

Bjørn Nørgaard rejser flere gange om året til Kina, hvor han udstiller, skaber en del af sin kunst og underviser som gæsteprofessor på det centrale kunstakademi. Ude i de kinesiske fabriksområder mærker han landets massive forureningsproblemer på egen krop. Og når han rejser i Spanien, ser han, hvordan den tætbebyggede kyststrækning har ædt sig sultent ind på naturen.

Freden fra det hele finder han, når han tager hjem til de dan-

ske kyster og bøgeskove og ned til sin firelængede, stråttækte bindingsværksgård på Møn, hvor man bare skal ned ad bakken og forbi et par små vandhuller, før man er ude ved Østersøen. Derude i Udkantsdanmark, hvor intentionen med regeringens kystzoneprojekt er at sætte gang i turismen som en del af en vækstplan.

“Jeg har været borger på Møn i 25 år. Da vi flyttede dertil, var Møn ikke udkant. Det er det blevet på grund af den førte politik: Først røg sygehuset, så politistationen og dernæst posthuset. Struktur-reformen slog sømmet i ligkisten,” siger han.

Udspillet fra regeringen skal sætte gang i Udkantsdanmark. Hvordan kan du have noget imod det?

“Jo tak, men det, de vil, har vi slet ikke brug for. Man vil give os turister, kæmpevindmøller og svi-nebønder. Efter min mening er vi nødt til at stoppe den udvikling. Det gør vi blandt andet ved at fastholde kystbeskyttelses-zonen og Planlovenene.

“ (Kysterne) ... er en luksus, der ikke kan sættes pris på. At vi i Danmark har den luksus for alle borgere, er et kæmpe demokratisk privilegium ”

Ved at fjerne Planlovenene overlader man det til markeds kræfterne, hvem der skal eje Danmark. Men jeg mener, at det er borgerne, der skal eje Danmark. Planlovene kan udvikles ind i dagens Danmark, men på demokratiets grund, ikke markedets,” siger han.

Naturens værdi er ikke målbar

Det danske samfund og den danske kultur er da også opstået og udviklet på et meget mere varieret grundlag end bare det markedsøkonomiske, mener Bjørn Nørgaard og griber tilbage i historien.

Store tænkere lige fra Grundtvig og Kierkegaard til Niels Bohr har spillet en værdifuld rolle i udviklingen af den danske kultur. Og da nationalstaten Danmark skulle definere sig selv, bidrog guldaldermalere som Lundbye og Skovgaard med at male et romantisk billede af det danske landskab og gav dermed danskerne et idyllisk billede af det Danmark, vi stadig på sin vis kender i dag.

“Danskerne besluttede sig meget tidligt for, at Danmark tilhørte folket. Kysterne er noget af det mest unikke ved Danmark, og kysterne skulle være vores fælles eje. Vi har kystret, men det er den, politikerne nu vil tage fra os,” siger han.

Bjørn Nørgaard sammenligner kunstens sårbarhed over for politisk indgriben med naturens sårbarhed over for menneskelig indgriben: Når man beslutter, at der på Kunstakademiet skal ned-

sættes et aftagerpanel af gallerier og museer, der skal være med til at forme eleverne, opfører politikerne sig “som elefanter i en glasbutik”, som han udtrykker det. Problemet er for ham at se, at kunsten ligesom naturen har en værdi, der ikke er målbar i kroner og ører på den korte bane.

“Man ved ikke, hvad man ødelægger. Det er næsten umuligt at måle værdien af naturen. Problemet er, at indgrebene i naturen er irreversible og har langstrakte konsekvenser. Man kan lave forfærdelig skade. Men det er, som om mennesker tror, at de ting, vi har, altid har været der, og altid vil bestå,” siger han og holder inde et øjeblik.

“Det er vigtigt, at folk forstår vigtigheden i at involvere sig og sige fra. Det er vores samfund, og vi skal indrette det, som vi gerne vil have det. Naturen er lige så sart som kunsten og demokratiet. Hvis den ikke bliver passet, dør den.” ■

“
Men en kyst,
der er blevet
bebygget,
kommer ikke
igen. Ligesom at
et landskab, der
bliver pløjet op til
landbrug, ikke
kommer igen”

Bli en fena på alla arter!

Lär dig allt om fiskar och andra spännande arter i Nationalnyckeln.
 Erbjudande till dig som läser Natur & Miljø - Köp 2 böcker, betala för 1.
 Mer information finns på: www.nationalnyckeln.se/fisk

A small, light-colored bird with a yellow stripe above its eye and a dark eye-ring is perched on a mossy branch. The background is a soft-focus forest with autumnal colors.

KONGEN

AF

DANMARKS

NÅLESKOVE

Med sine blot fem graciøse gram er fuglekongen Danmarks mindste fugl. Og formentlig en af de mest aktive. En fuglekonge skal fange og æde et insekt stort set hvert sekund i døgnets lyse timer for at holde sulten fra kroppen. I disse uger synger fuglekongerne en ny ynglesæson i gang. Hvis man ellers kan høre deres sitrende strofer.

ORD JAN SKRIVER FOTO BIRDSPHOTOS.DK /HELGE SØRENSEN

“Jeg tager i skoven,” råbte jeg til fru, mens jeg var på vej ud ad døren. “Jeg skal til den årlige høreprøve.”

Og så gik det ellers af sted i rask tempo mod de gamle graner, hvor sidegrenene hænger som grønne guirlander, og hvor koglerne for længst har åbnet sig og smidt frøene ud i det fri, så de kan lære at stå på egne rødder.

Vinden havde lagt sig. Forholdene var perfekte.

Nu gjaldt det om at stille ind på nåleskovens program 2 med de seriøst høje og sylespidse klassiske toner.

Der gik ikke længe, så var der gevinst.

Fra toppen af træerne lød de fineste, sitrende stemmer, der – hvis man endelig skal formidle dem på skrift – ser sådan ud: “tsiisisi-srii-srii-srii-srii.”

Og så ellers forfra igen.

Det var forårskåde fuglekonger, og jeg var glad, for også i år kunne jeg høre dem temmelig tydeligt.

Jeg havde nok engang bestået nåleskovens høreprøve med fuglekongen som censor.

For en del mennesker kommer der en tid, da fuglekongens ekstræmt høje, lyse stemme glider ud af naturens brogede lydbillede.

Da går den lille fugls virksomme liv bogstaveligt talt hen over

▲ Fuglekongen ynder nåltræsskove, der er mindst 20-30 år gamle. Det hænger sammen med, at der er det største udbud af de små insekter, som fuglekongen lever af, i ældre skove og bevoksninger.

hovedet på hørehæmmede.

For den lever og holder hof deroppe i anden sals højde, og hvis det ikke var for dens stemme, ville de færreste mennesker formentlig bemærke fuglekongen.

Bladlus fra morgen til aften

Fem graciøse gram i grøn trikot og med en appetit som en sumobryder, det er fuglekongen kort fortalt.

Med sin nål af et næb er den lille fugl ustandseligt på jagt efter bittesmå bladlus, edderkopper, myg og andre insekter i fluevægtsklassen.

For at holde sulten fra kroppen skal en fuglekonge i store træk fange et insekt i sekundet i alle døgnets lyse timer for at have brændstof nok til et liv i trækronernes overhalingsbane. I hvert fald om vinteren når dagene er korte.

Om sommeren, da skovene bugner af føde, er der formentlig bedre tid til fristunder for fuglekonger.

Det er ikke normalt, at inkarnerede insektædere bliver på vores breddegrader året rundt.

Løvsangere og fluesnappere rejser til Afrika syd for Sahara, hvor forsyningssikkerheden er i top, når vi taler om et myldrende liv af insekter i naturen hele året.

Men mange danske fuglekonger bliver på hjemmefronten året rundt.

At det kan lade sig gøre, skyldes fuglekongens livret, bladlus.

For disse bittesmå insekter, der findes i astronomiske antal i de fleste ældre skove, holder livets fane højt også om vinteren.

Bladlus har i kroppen en slags frostvæske, der gør dem i stand til at leve om vinteren i modsætning til de fleste andre insekter, der overvintrer som æg.

Derfor kan fuglekongen nippe bladlus fra morgen til aften, selv om det er december, da størstedelen af livet i naturen har lukket ned for vinterseasonen.

Det er beregnet, at en fuglekonge på en midvinterdag i gennemsnit pr. time må afsøge cirka 300 meter grangrene for at finde bladlus nok til livets

opretholdelse. Med andre ord tilbagelægger fuglekongen et par kilometer om dagen nær toppen af nåletræerne, mens den koncentreret jager bladlus mellem nålene.

Trækronernes aktive storfamilier

Der er ikke noget at sige til, at det kan være ganske svært at få nærkontakt med kongen af nåleskovens øverste etager.

Fuglekongen er ingenlunde sky. Den virker snarere en smule distræt, som om dens bevidsthed hører en anden og højere verden til.

De vimse væsener er altid i bevægelse i nabolaget af trækronerne.

Ofte i småflokke og gerne i selskab med træløbere og mejser, der rejser gennem skovene i mejsetog, fuglenes svar på spisevognen. Mejsetog er vinterhalvårets småsnakkende flokke af småfugle på jagt efter de mørke måneders knappe føde.

Selv om vinterens menu af seje bladlus med frostvæske er standfuglenes livsforsikring, så tolder lange, hårde vintre kraftigt i bestanden af fuglekonger.

Årlige fugletællinger udført af Dansk Ornitologisk Forening (DOF) viser, at bestandene af fuglekonger og gærdesmutter, de danske skoves allermindste repræsentanter for fuglefaunaen, kan blive mere end halveret efter hårde vintre.

Minifuglene kan ganske enkelt ikke finde tilstrækkeligt med fugls føde til at holde deres fem energiske gram i konstant bevægelse.

Gærdesmutterne dør da i hobe-tal i skovens stue- og kælderregion, hvor disse jordnære fugle lever deres liv, mens fuglekongerne dratter ned fra skovens tag.

Men året efter kan tabet være vendt til ny fremgang.

De små er produktive

Et par fuglekonger kan få to kuld unger på en sommer.

Og med 8-12 æg pr. kuld kan de røde tal fra de hårde vintres bundlinje hurtigt blive vendt til fuglekongelig frugtbarhed.

Netop nu har fuglekongerne gang i deres familieliv.

Et sted deroppe i et nåletræ med mange år på rødderne har parret bygget den fineste rede, hvis skål næppe er meget større end en halv, hul valnød.

Reden begyndte som en lille hængekøje af spindelvæv. Så forrede fuglekongerne det fruglette fundament med mos og lav, og rejsegildet fandt sted på en sidegren i måske ti meters højde.

Snart vil en storfamilie være på stikkerne i skoven. ■

SÅDAN FIK FUGLEKONGEN SIT NAVN

Da fuglene skulle have deres navne, var der rift om at blive "fuglekonge", så de mødtes på en slette i skoven for at drøfte og afgøre, hvem der skulle være konge over dem alle. Nattergalen meldte sig straks som "fuglekonge", for som den sagde: "Jeg har den smukkeste sang af alle fugle. Jeg bør være konge." Vandrefalken var der også. "Jeg er den hurtigste af alle fugle. Derfor bør jeg være fuglekonge." Skovskaden argumenterede med sine farver. "Jeg har den flotteste og mest spraglede fjerdragt af os alle," sagde den. Til sidst blev fuglene enige om, at den, der kunne flyve højest op i himlen, kunne kalde sig "fuglekonge". Konkurrencen gik i gang, og alle fuglene fik luft under deres vinger. Gulspurven og gærdesmutteren faldt hurtigt fra. Og skaden og stæren gav op efter nogle hundrede meter. Til sidst var kun kongeørnen tilbage i luftrummet. Da den var højest oppe, lignede den en prik på himlen. Så landede ørnen for at modtage fuglenes hyldest og få sit navn. Men lige idet den kraftfulde rovfugl gjorde sig klar til at kalde sig fuglenes konge, sprang en ganske lille fugl på bare fem gram ned fra ryggen af ørnen. Med list og lethed havde den vundet fuglenes konkurrence. Sådan gik det til, at den mindste af dem alle blev den mægtigste og kom til at hedde "fuglekonge".

Længde 8 cm

► Formodentlig er fuglekongen en relativt ny ynglefugl i Danmark. Den er formentlig indvandret i takt med introduktionen af nåletræer i slutningen af 1700-tallet. Da store områder i Jylland i løbet af 1800-tallet blev plantet til med nåletræer, fik fuglekongen ekstra livsrum. I de vestjyske plantager er fuglekongen i dag en karakterfugl, der kan høres og opleves overalt.

Der er flere eksempler på massedødsfald blandt trækkende fuglekonger om efteråret. Dødsfaldene sker oftest på store trækdage, hvor fuglene flyver direkte ind i vinduer i højhuse, kontorbyggerier, boligblokke eller i støjskærme langs trafikerede veje. I efteråret 2014 blev der mange steder i København og Sydsverige konstateret rudedræbte fuglekonger i større antal. Tendensen til at lade glaspartier dominere arkitekturen menes at forstærke risikoen for rudedrab blandt trækfugle. Ved at bruge glasmaterialer, der reflekterer ultraviolet lys, som fuglene kan se, vil antallet af rudedrab formentlig kunne reduceres.

“

Det er beregnet, at en fuglekonge på en midvinterdag i gennemsnit pr. time må afsøge cirka 300 meter grangrene for at finde bladlus nok til livets opretholdelse ”

“Naturen har
jo ingen lukketider”

Sport er mere end høj puls og sved på panden. Når man dyrker sin motion og passion i det fri, bliver sport en ny måde at opleve og sanse naturen på. Natur og Miljø er taget ud for at opleve, når Danmarks bølger, stride blæst, mindste skovstier og skiftende årstider får pulsen til at pumpe.

MOUNTAINBIKE

ORD **METTE IVERSEN** FOTO **THOMAS STEEN SØRENSEN**

Krogede rødder i skovbunden, faldne stammer og stejle kampesten gør skoven til en legeplads, når kvinderne fra Dansk Mountainbike Klub svinger sig i sadlen. Og det gør de året rundt, i al slags vejr, dag og nat.

Et ansigt, hvor hver en muskel dirrer af koncentration, afløses af et forløsende “wiiiiiiiiih”, da Louise Vieth Friis presser cyklen ned i springbrættet af træstammer og øjeblikket efter trækker den op under kroppen, så dækkene letter fra jorden i et hop.

“Det hjælper faktisk, det dér “wiiiiiiiiih”, fordi man får tømt sine lunger og dermed slapper mere af i kroppen,” forklarer cykelkammeraten Jill Wotziger, der står med sin Scott mountainbike på sidelinjen og hepper på Louise. Efter flere forsøg lykkedes det denne gang at få luft under dækkene. Over dem hvælver høje graner som en hule, der kun slipper strejf af dagslys ned i skovbunden. Og her inde i granhulen har naturen skabt en sand legeplads for mountainbikeryttere som Louise, Jill og deres tredje medrytter i dag, Bente Rasmussen. Alle tre er medlemmer af Dansk Mountainbike Klub. Skovbunden her i Geel Skov i Holte gaber i en omkring 25 meter bred fordybning med et par meter ned til bunden; Og nede i fordybningen er faldne granstammer stablet til ramper, så mountainbikerytterne kan øve sig i at hoppe på deres cykler.

Sporet markeret med blå prikker på træstammerne, som fører ned til denne legeplads, er blot én ud af Danmarks 50 officielle mountainbikeruter. I stort set alle dele af landet kan ryttere med en passende cykel og en

SÅDAN KOMMER DU I GANG

De danske skove er beriget med mere end 350 kilometer markerede mountainbikeruter.

På den fælles hjemmeside for danske MTB-ryttere kan du finde klubber, forum og ruter:

www.singletrack.dk.

Børn kan være med i deres eget tempo, så snart de kan cykle. Mange klubber har børnehold.

Regler for cykling i skoven kan findes på naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/aktiviteter/mountainbike.

Hold dig til de markerede mountainbikestier for ikke at ødelægge skoven. Undgå vandre- og ridestier. Om vinteren når skovbunden er meget pløret, bør du holde dig til de store grusstier for ikke at køre mountainbikestierne op. Kør ikke på fortidsminder, diger, gravhøje og trapper. Og kør ikke i private skove fra solnedgang til kl. 6 næste morgen.

LANDETS BEDSTE MOUNTAIN- BIKERUTER

Danmarks ti bedste mountainbikeruter kaldes **De 10 Spir** og kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/aktiviteter/mountainbike.

Udforsk fx bakkerne i Hareskoven, Rold Skov og Klinteskoven.

“

... ikke så sjældent går rytterne rundt med blå mærker så flammende som solnedgange på lårene ”

SKOVRYTTERENS VIGTIGSTE GEAR

Cykel

der er bygget til at køre i skoven. Langt de fleste kører med affjedring i forgafelen, nogle kører med såkaldt full suspension, hvor cyklen også er affjedret i stellet under sadlen. Dækkene skal have et groft mønster, så de får greb i skovbunden.

Hjelm

gerne med solskygge.

Sygesikringskort

eller anden identifikation, så andre kan ringe efter hjælp, hvis du kommer til skade.

god portion vovemod kaste sig ud på de små stier. Selv om de danske ryttere ikke kan prøve kræfter med høje bjergsider og dybe kløfter lige uden for hoveddøren, henter de stadigvæk masser af udfordring i skovene.

Benene tramper af sig selv

“Det er faktisk ret grænseoverskridende,” kommenterer Jill mellem de begejstrede tilråb til Louise. Styrt – de står på menuen på stort set hver eneste tur i skoven. Og ikke så sjældent går rytterne rundt med blå mærker så flammende som solnedgange på lårene. De fleste styrt udløser blot grin, når cykel og rytter ruller rundt i skovbundens knasende blade. Men det kan også gå rigtig galt.

“Statistikken over brækkede krageben i klubben er vist ikke al for god,” siger Louise.

Trods risikoen for et brækket krageben trækker skoven i de tre kvindelige cykelryttere – en,

to, tre gange om ugen, nogle gange hver eneste dag. Adrenalinen, stilheden under løvet og de mange grin hiver dem i sadlen, ud på de små stier kaldet singletracks. I al slags vejr, hele året. Nogle gange endda om natten. I dag bider forårets drilske kulde i fingrene. Men udstyret med vintercykelsko og et ekstra lag tøj er rødder, sten, stammer og skarpe sving de eneste – og kærkomne – forhindringer.

“Når vi kører teknisk, glemmer jeg helt, at de her er motoren”, siger Louise, mens hun klasker sig på lårene. Når benene bare tramper af sig selv, og al energi fokuseres på at balancere hen over rødder og sten i høj fart, giver cyklingen med Louises ord et tiltrængt “break i hovedet og break fra hverdagen”. Jill tilføjer:

“Her er vi ikke spærret inde i en sal med fuld skrue på aircondition for at holde træningen ud. Vi skal bare klæde os på efter

årstiden og så af sted. Naturen har jo ingen lukketider.”

Besejrer Stenen

“Jeg ved ikke, om det er cyklen eller mine knæ, der knirker,” lyder det fra Jill, da hun trækker sin mountainbike op ad fordybningens skråning. Foran hende danner en kampesten kaldet Stenen en næsten lodret mur. Ikke mere end godt en meter høj, men på grund af hældningen ikke desto mindre en af Geel Skovs mest berygtede forhindringer. Det er ikke lykkes før, men i dag vil Jill gøre forsøget igen. Stenen skal besejres. Hun sætter sig i sadlen og vinder fart på vejen ned i hullet. Fordækket rammer Stenen, tager fat, og pludselig står en overrasket Jill oppe på toppen.

“Jeg gjorde det sgu, jeg gjorde det sgu,” jubler hun. Dagens adskillige styrt synes glemt, og Jill kan tage en sejr med sig videre på skovstien. ■

Guide til at købe MTB-udstyr kan findes på: www.singletrack.dk/mtb-sager/mtbbuyguide.

FORELSKET HAVTERNEPAR

Lad mig af hjertet fortælle om dagens held! På vej mod en meget velkendt og velbesøgt lokalitet for splitterner skete det utrolige! Lige på parkeringspladsen ved kysten så jeg med det samme et par havterner travlt med et eller andet. Jeg kastede min opmærksomhed på dem, for som

altid troede jeg, at de ville flyve væk, inden jeg nåede at løfte kameraet. Det var MIN dag! Jeg sad mere end en time på grus og græs og fotograferede et par meget forelskede havternepar fra maksimum 6 meters afstand! Jeg vil ALDRIG blive så heldig igen. Kurmageri, fiskaflevering,

opvisning ... Jeg vil tro, at de to fugle var sendt til mig alene i dag. Jeg ved godt, at solen kl. ca. 8 allerede var lidt hård, men jeg nød det, og jeg skød som en gal og kan slet ikke fortælle nok om det.

TEKST OG FOTO **RASA OHMANN**

GYLDNE FUGLE

Efter en frostnat i maj er denne forårmorgen præget af rimfrost og tåge, lige som jeg havde håbet på. Netop når solen er på nippet til at bryde gennem morgentågen, opstår der fantastiske muligheder for at lave stemningsfulde billeder. Derfor tog jeg til Holløse Bredning for at prøve lykken og indfange

det øjeblik, hvor solen forgylder skarvkolonien, inden tågen forsvinder. Mange af skarverne sidder stadig med næbbet under vinden og sover, mens andre er ved at vågne. Og kort tid efter klarer det op, og skarverne flyver mod nord for at fiske i havet.

TEKST OG FOTO **IB HELLES OLESEN**

Send dit billede til Billedgalleriet og vind 1.000 kroner.

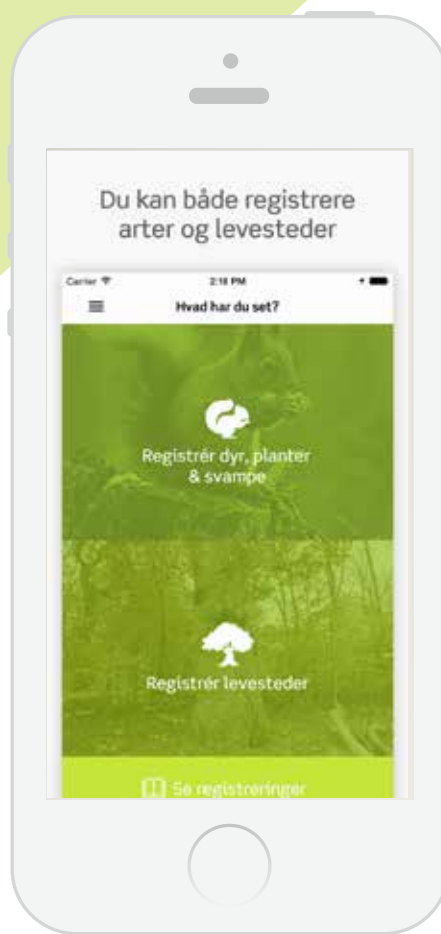
Ligger du inde med et flot billede fra Danmarks natur, så send billedet på en cd til Danmarks Naturfredningsforening, mrk. Billedgalleriet, Masnedøgade 20, 2100 København Ø. Du kan også vedhæfte det i en mail og sende til kop@dn.dk.

Skriv en billedtekst på cirka 100 ord. Billedet skal som minimum være seks megapixel. Deadline for indsendelse af billeder til næste nummer er den 15. juli. Bladet udkommer den 1. september. Billeder bragt i Natur & Miljø præmieres med 1.000 kroner.

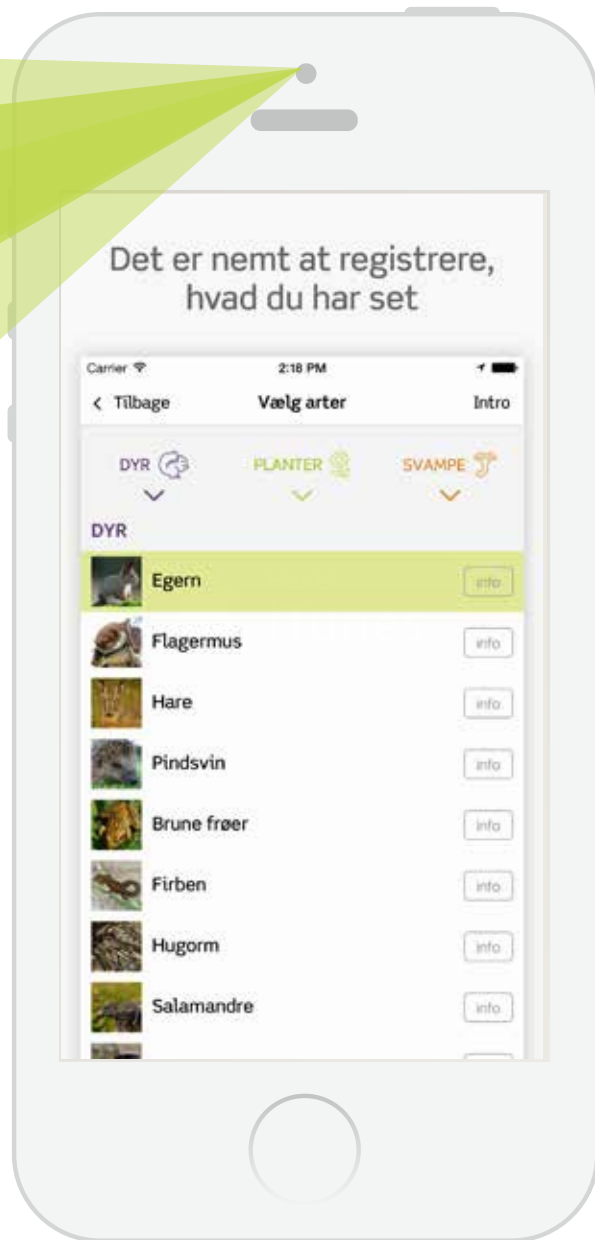
DANSKERNE SKAL REGISTRERE DYR OG PLANTER PÅ MOBILEN

Dyre- og plantearter bliver stadig færre i den danske natur. Det folkelige forskningsprojekt Det Store NaturTjek inviterer danskerne til at være med i en ambitiøs kortlægning af biodiversitet på mobilen. Projektet skal sikre en rig dansk natur og gøre det lettere for kommunerne at sætte ind med naturbevarende projekter de rigtige steder.

ORD **ANNE ANTHON ANDERSEN**

Ny app til mobilen. Med app'en Naturtjek kan du registrere arter og levesteder i Danmark og således bidrage med væsentlige data til projektet Biodiversitet.Nu. Du henter app'en ved at sende en sms med "naturtjek" til 1272.

▲ I app'en finder du en oversigt over de arter, der er med i projektet, og som du skal registrere.

En søndag på terrassen, en udflugt i skoven, en tur til stranden eller en ganske almindelig hverdagscykeltur på vej til skole eller arbejde. Og så et enkelt tryk på din smart-phone, som du alligevel har i lommen. Mere kræver det ikke at kvalificere sig til 'fritidsforsker' i det femårige folkelige forskningsprojekt 'Biodiversitet.Nu', som Naturfredningsforeningen sammen med førende forskere i biodiversitet står bag.

"Det går ned af bakke for biodiversiteten i Danmark. Dyr og planter bliver så få i antal, at de ikke spreder sig og kan opretholde bestanden. Derfor vil vi kortlægge biodiversiteten for at få et overblik over, hvordan det går i de enkelte dele af landet år for år," siger Simon Leed Krøs, projektleder på projektet, som er skudt i gang i april 2015 og løber til og med 2020.

"I stedet for at bede 200 forskerstuderende rundt om i landet om at indsamle viden, beder vi nu alle danskere om at hjælpe med at kortlægge og indtaste, hvad de ser i naturen ved hjælp af deres mobiltelefoner."

Forskerne, som er med i projektet og står for at samle og analysere registreringerne, har udvalgt 30 let genkendelige dyr, planter og svampe, som indirekte er indikatorer på andre arter.

"Hvis man for eksempel finder en spætte, er den også indikator for andre dyr og planter. Dermed kan forekomsten af spætter være med til at tegne et mere generelt billede af et naturområdes biodiversitet," forklarer Simon Leed Krøs.

Forskning for folket

Målet er at indsamle 150.000 registreringer om året, svarende til 1.500 registreringer i hver kommune.

Det er en stor og ambitiøs opgave med brug af 'Big Data', altså langt større datamateriale. Anvendelsen af Big Data er et paradigmeskifte inden for forskningen i biodiversitet, fordi det rummer muligheder for at kortlægge langt større områder med langt længere tidshorisonter. Hvor forskere tidligere kun indsamlede planter eller dyr på et konkret og afgrænset sted i en kort periode for at undersøge et bestemt spørgsmål, kan store grupper af forskere med hver deres speciale i dag samarbejde på tværs af landegrænser om et fælles kortlægningsprojekt i en længere periode. Det giver mulighed for at forudsige arters udbredelse i fremtiden med langt større sikkerhed.

Big Data kræver til gengæld indhentning af netop langt flere data. Og indhentning af data fra det samme område flere gange over tid. Derfor har Naturfredningsforeningen fat i alt fra egne medlemmer, grønne organisationer, virksomhedspartnere, turistattraktioner, spejdere, lystfiskere og jægere for at bede dem bidrage til det omfattende kortlægningsarbejde. Men det er mindst lige så vigtigt, at den almindelige dansker bliver en del af projektet, forklarer Simon Leed Krøs. Både fordi det er en nødvendig forudsætning for indsamling af så stor en mængde data, men også for at udbrede forståelsen for, hvorfor det er så vigtigt at passe på naturen og sikre dens mangfoldighed.

"Vi vil meget gerne have hr. og fru Danmark til at registrere hjemme fra haven eller på søndagsudflugten i skoven." For formålet med projektet er også at højne danskernes bevidsthed om biodiversitet. Naturfredningsforeningens egen under-

“Det går ned af bakke for biodiversiteten i Danmark. Dyr og planter bliver så få i antal, at de ikke spreder sig og kan opretholde bestanden”

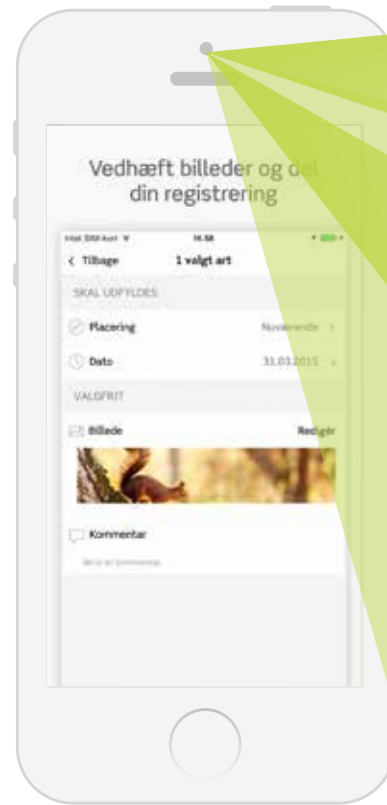
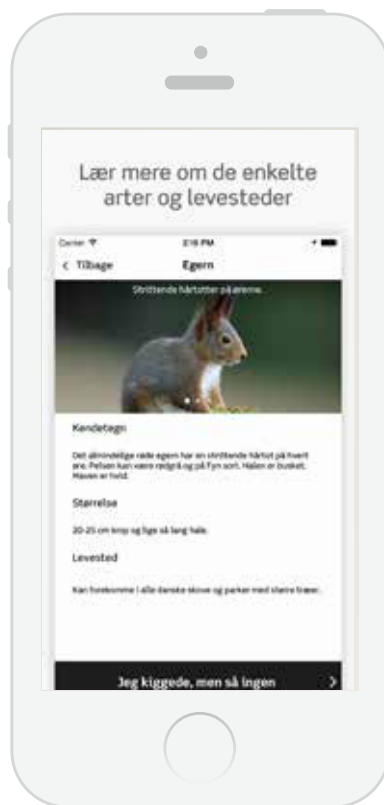
søgelse viser, at kun 25 procent ved, hvad begrebet dækker over.

“Derfor er det vigtigt at udbrede viden om, hvor meget naturen giver tilbage til os,” forklarer Jonas Geldmann, forsker ved Statens Naturhistoriske Museum og Københavns Universitet, der er blandt de fire forskere, som står for at sammenfatte og vurdere alle registreringerne.

I det internationale forskningsmiljø er der bred enighed om, at en rig natur er bedre rustet til at modstå sygdomme og naturkatastrofer.

“For eksempel var det en satsning på én kartoffelsort alene, der tilbage i 1800-tallets Irland førte til sult og hungersnød, som fik folk til at udvandre fra landet, da denne ene sort blev angrebet af skimmelsvamp. Mens flere studier af den tsunami, der i december 2004 oversvømmede kystområder med bølger af op til 30 meters højde i Det Indiske Ocean, viser, at de områder, der havde intakte mangroveskove blev påført langt færre skader, fordi mangroverne virkede som bølgebrydere,” forklarer Jonas Geldmann.

► Du kan naturligvis også blive klogere på de enkelte arter – de såkaldte indikatorarter – eller deres levesteder direkte fra app'en. Og endelig er det muligt og en god hjælp i øvrigt at vedhæfte et billede af art eller levested til din registrering. Tak for hjælpen og god jagt.

SÅDAN FUNGERER NATURTJEK APP'EN

Med app'en NATURTJEK kan du være med til at kortlægge viden om danske dyre- og plantearter, som er afgørende for sikringen af den fremtidige mangfoldighed, den såkaldte biodiversitet, i den danske natur. Fire af Danmarks førende forskere på området har udvalgt 30 forskellige arter, som er indikatorer for et områdes biodiversitet. Du kan blive en vigtig del af det omfattende folkelige forskningsprojekt 'Det Store NaturTjek' ved at downloade app'en, oprette dig som bruger og registrere arter, du ser, når du ser dem. App'en har også en såkaldt 'ikke-registreringsknop', da det også er afgørende for kortlægningen at vide, hvilke arter, du ikke har set på det givne sted. Du registrerer levesteder ved at stille dig et sted i naturen, kigge 10 meter omkring dig og registrere hvad du ser. Både arter og levesteder registreres nemt med et enkelt tryk. Er du i tvivl om en art

eller et levested, kan du trykke "info" under Vælg arter/Vælg levesteder og se billeder, forvekslingsbilleder og læse en kort hjælpe-tekst. Med et enkelt tryk bliver dine registreringer sendt direkte videre til forskerne på Københavns og Århus Universitet, som behandler dem og gør status hvert år frem mod 2020. Som med-forsker vil du modtage statusopdateringer og følge projektet direkte på din smartphone. Du kan dele, hvad du har set på for eksempel Facebook og Instagram og nemt følge med i, hvor meget og hvor, du har registreret. Du kan også bruge app'en omvendt og opdage, hvor andre har registreret god natur og arter tæt på dig. Omkring 200.000 danskere forventes at deltage i projektet og benytte NaturTjek fra 2015 til 2020. **Du kan downloade app'en ved at sende en sms med "naturtjek" til 1272.**

“
... forskere (er) rundt om i verden i stigende grad begyndt at bede almindelige borgere om hjælp til indsamling af data ”

Dykkere sikrede data

Det Store NaturTjek er såkaldt citizen science – altså forskning, hvor borgerne spiller en central rolle, muliggør langt mere omfattende kortlægninger, indsamling af langt flere data i større områder og over længere tid. Derfor er forskere rundt om i verden i stigende grad begyndt at bede almindelige borgere om hjælp til indsamling af data.

Da et hold forskere ville kortlægge biodiversiteten i det caribiske koralrev, hvor et hold på tre tidligere havde undersøgt tre lokale områder, bad de turister og andre dykkere om hjælp, når de alligevel var på dyk. Nu kunne de pludselig kortlægge biodiversiteten i havet omkring alle de caribiske øer.

Men det er ikke kun i indsamlingen af data, at citizen science rummer enormt potentiale. Forskerne sikrer sig også allerede ved indsamlingen af data et langt større og mere motiveret publikum for resultaterne af forskningen, førend de overhovedet sætter sig til tasterne for at forfatte populærvidenskabelige artikler.

“Når man har været ude og hjælpe med at kortlægge naturen og de forskellige arter, vil man sandsynligvis også være mere motiveret for at passe på naturen efterfølgende,” siger Simon Leed Krøs.

Og så er det formålet, at de, som deltager, skal føle, at de er en del af et forskningsprojekt. Når man har downloadet app'en, kan man modtage beskeder og nyhedsbreve og løbende statusopdateringer på, hvordan det går med projektet.

“Det at skabe et direkte link mellem forskerne bag projektet og de helt almindelige borgere, der som fritidsforskere samler viden, er med til at gøre forskningen folkelig,” siger Simon Leed Krøs.

Offline i skoven

NaturTjek-app'en er designet og programmeret, så det er let og hurtigt at registrere. Også når man er offline dybt inde i skoven eller langt ude i marsk eller marker. Selv om man bevæger sig ind og ud af områder med netværk, husker app'en registreringen og sender den, så snart man igen er i et område med mobildekning.

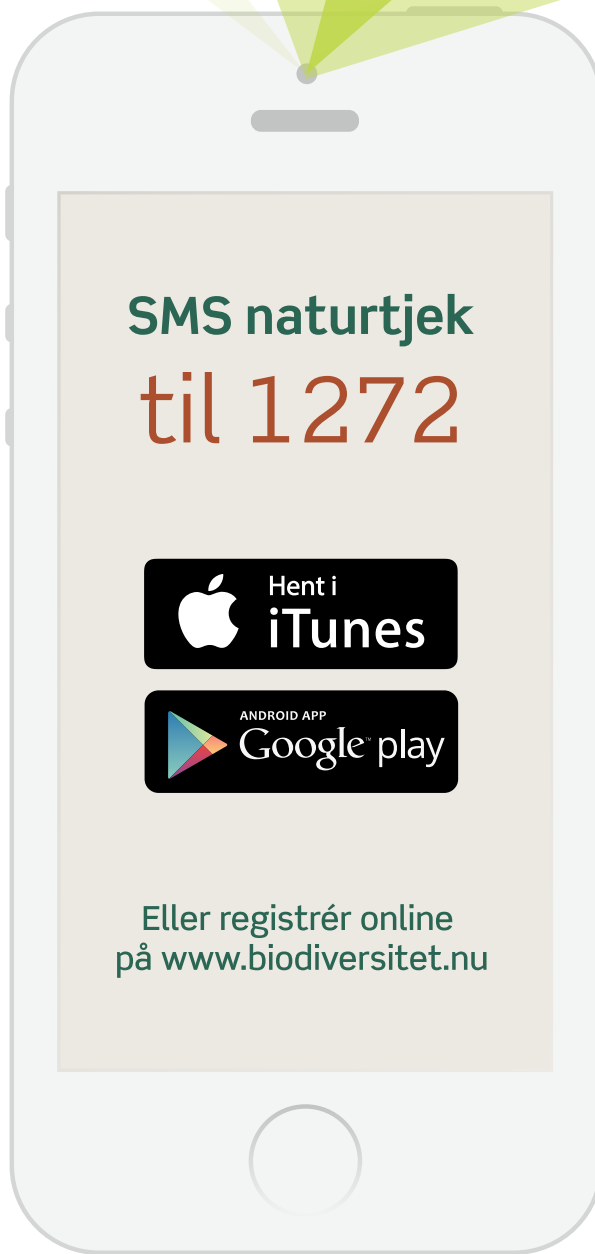
Og så kan man ved hjælp af billeder og tekster hente hjælp til registreringerne og derved lære en masse om de forskellige arter. Man kan også logge på og se andres registreringer og dermed bruge den som kort og værktøj til at planlægge nye og spændende naturoplevelser.

“Tanken er, at det skal være sjovt, og at man kan bruge app'en 'NaturTjek' til at gøre udflugten sjov og spændende, måske som del af en skattejagt og samtidig lære en masse om arter og levesteder, når man nu er derude,” siger Simon Leed Krøs.

Registreringer bruges af forskerne

Når projekt 'Biodiversitet.Nu' kortlægger så omfattende et område og arbejder med netop sandsynlighed og kortlægning af ændringer år for år, gør det samtidig resultaterne meget konkret anvendelige i forhold til forslag til, hvordan man skal sætte ind i de enkelte områder.

“Det at måle ændringer er enormt relevant, hvis man vil vurdere, om den danske naturforvaltning virker eller ikke virker i konkrete lokalområder. Forvaltning handler jo netop om at ændre på den nuværende tilstand, om den så i udgangspunktet var god eller dårlig. Derfor vil man vi få en masse viden, som kan formidles videre til kommunerne som råd til, hvordan de bruger pengene de rigtige steder i deres naturbeskyttelse,” forklarer Jonas Geldmann. ■

◀ Det er nemt at skaffe sig app'en på telefonen. Send en sms med ordlyden "naturtjek" til 1272, så havner du på et site, hvor du kan vælge dit styresystem og derved komme til et sted, hvor app'en kan downloades. God fornøjelse.

Når du er medlem af DN, får du rabat i DN Butikken. Du sparer typisk mellem 10 og 40 %. På Butikkens hjemmeside kan du læse om de enkelte varer, se flere gode tilbud og læse mere om, hvordan du handler. Se mere og bestil på www.dn.dk/butik

Sommerfuglehus
Varenr. 3782
Ikke medl. pris kr. 199,-

MEDL. PRIS KR. 169,-

Mejse-kasse
Varenr. 3776
Ikke medl. pris kr. 279,-

MEDL. PRIS KR. 239,-

Naturens køkken
Varenr. 3976
Ikke medl. pris kr. 300,-

MEDL. PRIS KR. 229,-

Vilde blomster i haven
Varenr. 4114
Ikke medl. pris kr. 249,-

MEDL. PRIS KR. 219,-

Økologiske blomster og krydderurtefrø:
Ikke medl. pris kr. 24,-
Varenr. 4121 Tagetes
4122 Blåkvast
4123 Kornblomst
4124 Kæmpe-jernurt
4125 Solhat
4126 Stolt Kavalier
4127 Purløg
4128 Katteurt
4129 Kruspersille
4130 Lavendel
4131 Timian
4132 Rosmarin

MEDL. PRIS KR. 20,-

Sneglefælder
Varenr. 4115
Ikke medl. pris kr. 108,-
Pakken indeholder 20 snegefælder.

MEDL. PRIS KR. 95,-

Friluftsland

GODT UDSTYR - BEDRE OPLEVELSER

**100% oplevelser
10% rabat**

DN GRØN FORDEL samarbejdspartner.

FRILUFTSLAND BUTIKKER

KØBENHAVN Frederiksborggade 50-52
LYNGBY Lyngby Hovedgade 49D
ROSKILDE Karen Olsdatters Stræde 4
ODENSE St. Gråbrødrestræde 6
KOLDING Kolding Storcenter
AARHUS Østergade 30
AALBORG Bispensgade 34

KUNDESERVICE: 33 14 51 50 - info@friluftsland.dk
WEBSHOP: www.friluftsland.dk

THE NORTH FACE STORES
KØBENHAVN S Field's
KØBENHAVN V Fisketorvet

FJÄLLRÄVEN EPIC STORE
KØBENHAVN K Frederiksborggade 44

KLITTERNES SMUKKE DRÆBER

ORD METTE IVERSEN FOTO MIKKEL JEZEQUEL

Hybenrosen, også kaldet rynket rose, er en alvorlig trussel mod sjældne planter og lokalt dyreliv langs landets kyster. Myndighederne kæmper ikke bare mod planten, men også mod tiden. For den hårdføre, hurtigvoksende rose fordobler sit territorium hvert tredje år.

“D u har her naturen helt tæt på. Fyrretræer, hybenrosen, mågerne som kommer ind fra Vesterhavet”, lokker en udlejningsannonce for et historisk sommerhus på den jyske Vestkyst i Thy. For mange sommerhusgæster er hybenrosen med de velduftende, smukke blomster og de søde bær, der gør sig godt i marmelade, lig med ren dansk sommeridyl. Og sommerhusejere planter stadig de hårdføre, hurtigvoksende buske som læhegn rundt om deres grunde i alle dele af landet. Men kunne man spørge lokale planter som lyng, klitrosen og skotsk lostilk eller strandengenes edderkopper, ville svaret nok lyde, at der ikke er det mindste strejf af sommeridyl over hybenroserne. Tværtimod udgør den invasive hybenrose, også kendt som rynket rose eller rosa rugosa, en alvorlig trussel mod det oprindelige plante- og dyreliv.

“Planten er et af de alvorligste problemer, vi står med i forhold til at beskytte naturen langs kysterne”, konstaterer Henrik Schjødt Kristensen, der er klitplantør i Thy og har medvirket i en række forskningsprojekter om udbredelse og forsøg på bekæmpelse af rynket rose.

På Naturstyrelsens hjemmeside findes en række guidelines til, hvordan planten bedst udryddes uden sprøjtemidler. Ingen metoder er i sig selv ideelle til at få bugt med den smukke dræber, og ofte vil bekæmpelsen være et indgreb i den natur, der skal beskyttes. Samtidig cirkulerer spørgsmålet, om sprøjtemidler skal tillades til at bekæmpe rosen i offentlig natur, ligesom bjørneklo.

Edderkopper forsvinder

“Planten er uhyre aggressiv og spreder sig meget hurtigt. Den optager pladsen fra den natur, som egentlig burde være her,” fortæller klitplantør Henrik Schjødt Kristensen. Thys klitter og klitheder er normalt hjem for lyng, hvide klitrosen og revling samt sjældne planter som strandsnerle og

skotsk lostilk, der er rødlistede arter og dermed kræver særlig beskyttelse. Store dele af Thys kyststrækning er desuden beskyttede områder, de såkaldte Natura 2000-områder. Men løfter man bladene på en hybenrosebusk, vil man sandsynligvis ikke støde på én eneste af disse hjemmehørende planter under den. Hybenroserne skygger for den lyselskende kystbevoksning, der må vige.

“Mange af vores sjældne arter er direkte truede,” lyder det fra Ib Nord, formand for Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling i Thy

I et studie fra Aalborg Universitet slår specialestuderende, nu biolog, Pernille Elleriis fast, at hybenroserne også fortrænger kysternes oprindelige insekter. Gennem en sommer optalte hun insekter inde i og uden for hybenrosebuskene og kunne konkludere, at for eksempel en række edderkoppearter forsvandt fra rosens territorium

“Der er ikke færre insekter

under rynket rosebuskene, men færre af de hjemmehørende arter, der er sårbare over for ændringer i skygge- og jordbundsforhold,” fortæller hun på en gåtur i klitterne mellem Hanstholm og Klitmøller.

Fordobler territorium på tre år

De lysegrønne plamager i det grågrønne klitlandskab er ikke til at tage fejl af. Et blik på luftfotos af Thy fra de seneste ti år vil hurtigt afsløre, at den rynkede rose er på kraftig fremmarch. Adskillige undersøgelser har ved hjælp af satellit og droner kortlagt, hvordan rynket rose breder sig. Og en Skov- og Naturstyrelsen-rapport fra 2008, som blandt andet Henrik Schjødt Kristensen står bag, konkluderer, at planten fordobler sit territorium på blot tre år. I forsøgsområdet på 2.353 hektar ekspanderede rosen fra godt 82.000 til 160.000 m² mellem 2004 og 2007. Sidste år kortlagde endnu en omfattende LIFE- ▶

rapport fremmarchen i udvalgte Natura 2000-områder.

“Problemet er ikke bare et nordjysk fænomen. Strandenge, overdrev og klitter i hele Danmark er truede,” siger Henrik Schjødt Kristensen og fremviser et luftfoto fra en ferieartikel om Tisvilde i Nordsjælland, der afslører, at planten har indtaget stort set hele det ifølge artiklen “trendy ferieparadis”.

Planteskoler fortsætter salget

Rynket rose stammer oprindeligt fra Østasien, men blev bragt til Nordeuropa som prydblade i det sene 1800-tal. I 1875 blev planten for første gang observeret i naturen. Da opførelsen af sommerhuse til ferielystne danskere tog fart i 1950'erne og 1960'erne, plantede mange den nøjsomme og hårdføre rose omkring huset, og derfra forvildede planten sig ud i naturen. Rynket rose stod før i tiden endda på Naturstyrelsens egen liste over egnede planter til vildtplantninger, og selv i dag vil man i lokalplanen for et sommerhusområde i Vorupør stadig finde anbefalingen:

“Beplantningen kan etableres af egnskendte planter som f.eks. havtorn, hybenrosen eller bjergfyrris”. Først for få årtier siden gik det op for biologer og andre natureksperter, at rynket rose var ved at tage magten, og i dag kæmper Naturstyrelsens lokalafdelinger samt en række kommuner en sej kamp for at komme den invasive plante til livs.

Mens de kæmper, fortsætter salget af rynket rose ufortrødent på planteskolerne. Men det er ikke et problem, som planteskolernes brancheorganisation Danske Planteskoler kommer til at drøfte:

“Jeg kan godt komme på alvorligere problemer i den danske natur. Det er almen viden, at planten breder, men det er op til den enkelte planteskole, hvilke planter de vil sælge, og hvordan de vil håndtere det,” slår formand for Danske Planteskolers bestyrelse Henning Roed fast.

Så I vil ikke bringe problemet op i organisationen?

“Nej,” lyder svaret. Visse planteskolers hjemmesider advarer dog om, at hybenrosen spreder sig hurtigt.

Ekspert: “Følg op på bekæmpelsen”

Det store spørgsmål er nu, hvordan myndighe-

SÅDAN BEKÆMPER MYNDIGHEDERNE RYNKET ROSE

- Græsning med geder og får
- Slåning
- Opgravning fra buskene med rod – herefter skal jorden sies og planterester dækkes med mindst en halv meter jord.
- Oprykning
- Harvning af jorden
- Tildækning
- Visse steder er givet dispensation til sprøjtemidler ved forsøg.

derne mest effektivt får stoppet den rynkede roses fremmarch. I forsøg har eksperter på området slået planterne ned flere gange om året, sat geder og får til at gnaske dem ihjel, dækket dem til, gravet dem op med gravemaskiner, hvorefter jorden er siet og lagt tilbage, rykket dem op med rod og sprøjtet dem med det kontroversielle Roundup. Men hver enkelt metode rummer sine begrænsninger eller ulemper. Fx fordi bekæmpelsen kan sætte spor i den natur, som den forsøger at redde, og fordi effektive metoder ofte er de dyreste. Som det er nu, må myndigheder ikke bruge sprøjtemidler som Roundup på offentlige arealer, men visse steder er givet dispensationer, fordi det er billigt og virker effektivt på de små planter.

En manuel metode som slåning er et sisyfosarbejde, der skal udføres flere gange om året i længere tid for at have en effekt. Hybenrosen, der både formerer sig med rodsrud og frø, er et stædigt væsen, hvis frø kan vækkes til live efter flere år i jordens dvale.

“Desuden er der praktiske problemer. Det er logistisk vanskeligt at lave indhegninger og sætte geder til at afgræsse ude i yderste klitrække, hvor klimaet ofte er barskt, og der også skal være plads til feriegæster,” kommenterer Henrik Schjødt Kristensen.

DET KAN DU SELV GØRE FOR AT BEKÆMPE ROSEN

Lad først og fremmest være med at plante flere. Vælg i stedet fx hyld, tjørn eller slåen som læhegn. Ved at slå hybenrosen på din grund med en plæneklipper gentagne gange kan du holde planterne nede og i bedste fald udrydde dem. Ryk små buske op med rod, eller grav større op. Sørg for at bortskaffe affaldet, hvor frøene ikke blot sår sig selv igen. Private må gerne bruge sprøjtemidler som bekæmpelse. Forskellige steder i landet bekæmper frivillige rynket rose i naturen.

Seniorrådgiver fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning Rita Buttenschøn har ud fra forsøg forskellige steder i landet samlet en række anbefalinger og står også bag Naturstyrelsens nye guidelines til bekæmpelse uden kemi.

Hun kan ikke give en enkel opskrift på en effektiv udryddelse, fordi forskellige miljøer kræver forskellige metoder. Men kombinationer af forskellige metoder over flere sæsoner har givet gode resultater. Et er i hvert fald sikkert:

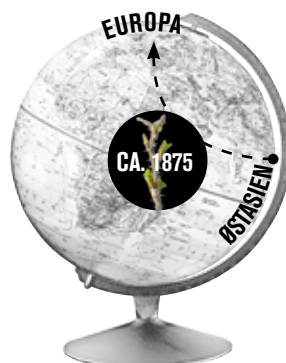
“Det gælder det om at udpege et overskueligt område, så myndighederne har økonomi til at gennemføre arbejdet og følge op på det,” siger hun. Hvis de spenderer store summer på en indsats det ene år, men ikke sætter penge af til at følge op de næste, vender rosen hurtigt tilbage, og pengene er tabt.

Kamp mod tiden

Mens forskere, naturteknikere og politikere diskuterer, hvordan planterne bedst bekæmpes, tromler hybenroserne ud over

kyster, strandenge og overdrev.

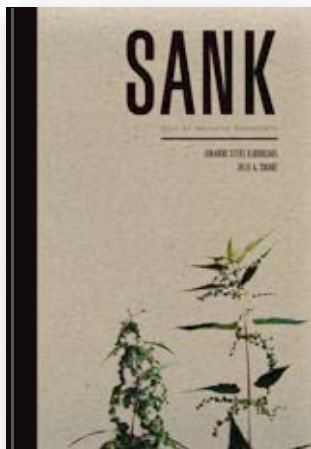
“Vi skal gøre noget nu. Jeg er lige ved at sige, at toget er kørt,” lyder det opgivende fra klitplantør Henrik Schjødt Kristensen. I et studie fra Københavns Universitet har specialestuderende Rasmus Halfdan Jørgensen lavet en fremskrivning af, hvordan hybenroserne fremover vil indtage stadig større zoner i den sårbare natur, og undersøgt hvordan udgifterne til at bekæmpe planten vokser. Fx vil bekæmpelse af rosen med kombineret opgravning og sprøjtning i et område, som i 2004 kostede godt 1 mio., være steget til 26 mio. i 2034. ■

“ Planten er et af de alvorligste problemer, vi står med i forhold til at beskytte naturen langs kysterne ”

BØGER OM NATUR OG MILJØ

Af Søren Olsen

GUIDE TIL SANKETURE

★★★★★

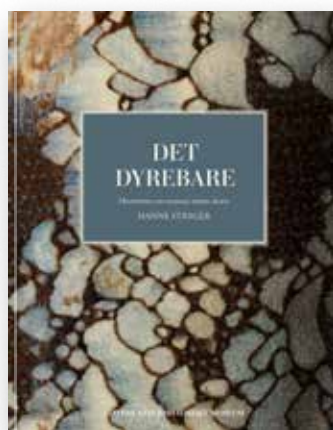
At sanke betyder at oplede, søge og plukke af naturens rige og spiselige planter. Alle kan med lidt vejledning, øvelse og gode råd gå ud og sanke vilde planter til eget forbrug. *Sank – Spis Af Naturens Køkkenhave* indeholder beskrivelser og fotos af 70 spiselige planter samt tilsvarende opskrifter. Emner som forurening, truede planter, naturpleje, biodiversitet, smagsnuancer og køkkentechnik behandles også. En flot og velskrevet bog. Johanne S. Bjørndahl & Julie A. Swane: *Sank – Spis Af Naturens Køkkenhave*. 255 sider, 280 kr. (Turbine).

FAKTA OM LÆGEPLANTER

★★★★★

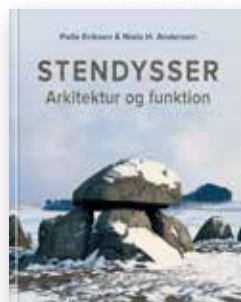
Danmarks vilde lægeplanter giver et overblik over den traditionelle anvendelse af lægeurter og fortæller om den nyeste viden om planternes virkning. Den giver en grundig beskrivelse af vilde, danske planter, som i århundreder er blevet anvendt i folkemedicinen, og som i dag er genstand for en stigende interesse. Leon Brimer, Birgit Kristiansen & Ina Giversen: *Danmarks vilde lægeplanter*. 320 sider, 350 kr. (Gyldendal).

NATURMUSEETS STØRSTE SKATTE

★★★★★

De eneste fysiske spor efter den kalkunlignende dronte er en lille håndfuld knogler og to kranier, hvoraf det ene befinder sig på Statens Naturhistoriske Museum i København. I en smuk, smuk bog fortælles om, hvordan drontekraniet er endt her sammen med andre af museets største skatte. Det er historier om naturgenstande fra hele verden, der gennem århundreder er indsamlet af opdagelsesrejsende, naturhistorikere og videnskabsfolk. Hanne Strager: *Det dyrebare*. 237 sider, 249 kr. (Statens Naturhistoriske Museum).

STENDYSSENE I LANDSKABET

★★★★★

Det er noget dragende over en stendysse, og med god grund er de i dag fredet. I *Stendysser – Arkitektur og funktion* fortælles der om deres opståen, oprindelige udseende samt deres formål. Den velskrevne bog er flot illustreret, og forfatterne har arbejdet med emnet i mange år. Palle Eriksen & Niels H. Andersen: *Stendysser – Arkitektur og funktion*. 328 sider, 250 kr. (Jysk Arkæologisk Selskab).

BYEN SOM LEVESTED

★★★★★

Det er ikke i byer, man finder truede arter, men det urbane miljø har et større naturpotentiale end opdyrket land. Byer har for eksempel stor tæthed af eksotiske planter, som er værdifulde for sjældne insekter. Det seneste nr. af *Natur og Museum* tager fat i biodiversitet i byen. Henrik Sell & Morten DD Hansen: *Biodiversitet i byen, Natur og Museum*, nr. 1, 2015. 36 sider, 68 kr. (Naturhistorisk Museum, Aarhus).

BORNHOLMSKE VANDREFALKE

★★★★★

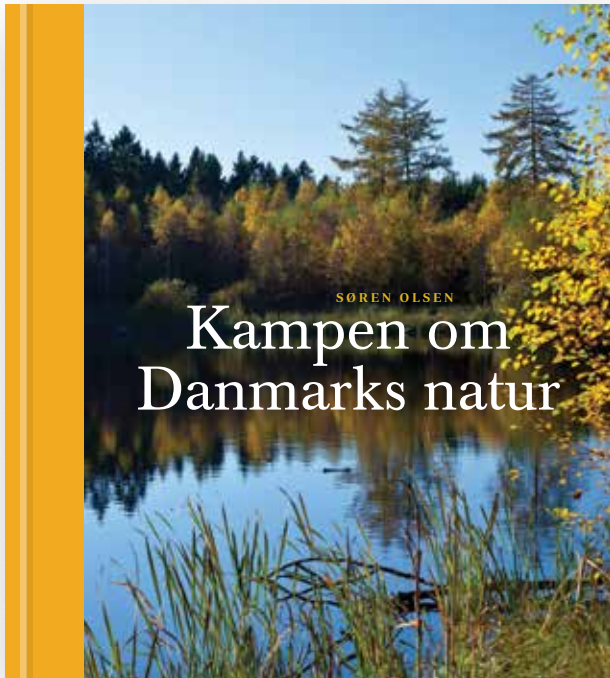
Vandrefalken har i de senere år været i stærk fremgang over hele landet, blandt andet på Bornholm, hvor ti unger kom på vingerne sidste år. Dette fortælles der om i det nyeste nummer af *Natur på Bornholm*, som er en lækkerbissen for alle med interesse for den danske natur. Der fortælles også om edderfugle, dinosaurspor, edderkopper og bisonokser. Morten Top-Jensen: *Natur på Bornholm*. 80 sider, 109,50 kr. inkl. porto (Bug Book Publishing).

PADDER FOR IKKE-NØRDER

★★★★★

Alle padder og krybdyr er fredede, men man må gerne indsamle paddeæg og haletudser for at kigge på dem, hvis de sættes ud igen. Bortset fra løgfrø, klokkefrø og bjergsalamander, der er totalfredet. Ole Jørgensen har med hjælp fra naturvejleder Jan Kjærgaard skrevet en bog om de danske padder og krybdyr, så man kan læse om deres kendetegn, levested og livsstil. Ole Frank Jørgensen: *Padder og krybdyr i Danmark*. 110 sider, 130 kr. (Gyldendal).

KAMPDAGEN ER IKKE KUN SKØN – DEN ER GRØN

Med *Kampen om Danmarks Natur* får Søren Olsen beskrevet historien om de sidste 200 års forståelse og beskyttelse af den danske natur og ikke mindst de mænd og kvinder, der gjorde det muligt. Udgangspunktet er fredskovsforordningen i 1805 – en råstoflov, der møblerede det danske landskab alvorligt om. Skov for sig og åbent land for sig. Paradoksalt nok med udgangspunkt i et landskab med netop de skov- og naturtyper, der i de kommende år skal bringe mangfoldigheden tilbage i den danske natur. Men det er ikke pointen. Pointen er indgrebets størrelse, som et nødvendigt nationalt indgreb i ejendomsretten. Fortællingen føres op til vor tid med ulvens genkomst i 2012 – symbolet på den vilde natur samfundet systematisk har afviklet i den samme periode. Bogen er lige til kaffebordet med korte læseværdige tekster og flotte, relevante, ofte scrapbogsinspirerede illustrationer og et

righoldigt persongalleri. Det er personfortællingerne, der er bogens ene scoop og forfatterens tydelige interesse og drivkraft. Det andet er troen på, at det er sejre, glæde og positiv indstilling, der er ildsjælenes egentlige motivation. De har hermed fået deres historie fortalt. På trods af at titlen indeholder ordet "kamp", er det tydeligt, at det ikke er skumle fortællinger om interne og eksterne magtkampe eller skurkene, der efter forfatterens mening skal løbe med hovedfortællingen. Da det er første gang alt dette fremstilles i sammenhæng, må man bære over med, at den statslige indsats er en anelse underbeskrevet. Ved en nylig præsentation sluttede forfatteren med ordene: "Danmark er stort nok til natur". Det er præcis den følelse, man sidder med efter nogle timer i godt selskab med denne bog. Søren Olsen: *Kampen om Danmarks natur*. 328 sider, 399,95 kr. (Gads Forlag.)

ISLAND efterårets farver – inkl. Vestmannaøerne / 8 dage

Udover snedækkede vulkaner, spruttende gejsere og vilde vandfald oplever vi sydlandets store landbrugs-område, der var centrum i middelalderens Island og også en af landets mest barske og øde fjeldveje. Der er desuden god tid til traveture langs Atlanterhavets store dønninger, med fugle som selskab. Vi besøger også Vestmannaøerne, som mange husker for det voldsomme vulkanudbrud i 1973, der betød, at store dele af byen blev ødelagt af lava og aske. De første tre nætter bor vi på en bondegård, meget tæt på vulkanen og gletsjeren Eyjafjallajökull, der i foråret 2010 gjorde sig verdensberømt pga. sin voldsomme askesky. Islandske guide (dansk-talende).

Kr. 9.975 pr. person

Tillæg for enkeltværelse: kr. 1.700

Børn u/12 år kr. 6.900 (når de deler værelse med to voksne)

Periode: 25.9.-2.10. 2015 / fra Billund / Rejse nr. A-9

ISLAND – vil du hellere køre selv?

Vi har flere spændende forslag til kørselv ture af forskellig længde og varighed på hjemmesiden. Kontakt os også, hvis du hellere vil have planlagt din helt specielle kørselv rejse.

Vi kan åbne døre de fleste ikke har adgang til.

Højsommeren er naturligvis oplagt, men kan du rejse senere i august/september, kan det blive billigere og flot med de smukke efterårsfarver. Eller rejs endnu senere og oplev vinterens barske landskaber klædt i sne. Tænk at bade i varme kilder under en frostklar stjernehimmel, mens nordlyset bølger over dig.

8612 1849 / torben@team-island.dk

team-island.dk

SPIS DE SORTLISTEDE ARTER

Der er masser af sortlistede plantearter, som udkonkurrerer vilde og hjemmehørende arter, og som egentligt ønskes udryddet i Danmark. En måde at gøre det på er at spise dem. Velbekomme ...

ORD & FOTO JOHANNE S. BJØRNDALH & JULIE A. SWANE

HAVE-GULDNÆLDE SALAT

1 hjertesalathoved
1 stor håndfuld topskud
og blade af Have-Guldnælde
1 forårsløg
1 avokado
50 g pinjekerner
150 g gedeost i rulle
Flydende honning
Hvid balsamicoeddike
Olivenolie
Salt og peber
Blomster af Have-Guldnælde

Skær gederullen i skiver, bages i oven på bagepapir ved 200 grader. Efter 4-5 min dryppes de med honning og bages et par minutter mere. Rist pinjekernerne på en pande til de er gyldne og salt dem let. Skyl salat og Have-Guldnælde, pluk begge dele i passende stykker og kom det i en skål. Snit forårsløget og lav små kugler af avokadoen med en teske og kom begge dele i salaten. Dryp eddike og olie hen over, drys med lidt salt og peber og vend grundigt. Anret salaten på et fad og kom gedeost og pinjekerner over, når de er kølet lidt af. Pynt til sidst med de smukke gule blomster. Servér til en grilllet bøf med urtesmør og en kold øl. Andre spiselige blomster af fx ramsløg, løgkarse, hunderose eller hybenrose kan også anvendes i salaten.

HAVE-GULDNÆLDE

Denne urt er både en smagfuld og smuk plante og er kendt som bundække i haver og parker. Bladene har en krydret og frisk grøn smag, stænglerne er sprøde, søde med en let bitterhed, og de karakteristiske gule blomster er nektarfylde. Planten er på Naturstyrelsens sortliste fra maj 2008 – en liste over arter, der anses for væsentlige invasive arter i Danmark.

I køkkenet

Have-Guldnældeblade og topskud kan bruges som spinat og er god i salater, supper og tærter. De sødlige blomster er gode både i salat og pynt på en sommerkage. Kommer du hjem med en stor høst, kan du lave Have-Guldnælde-kugler til fryseren og bruge de friskeste topskud og blomster til en salat til aftensmaden.

HAVE-GULDNÆLDE KUGLER

En stor håndfuld blade bliver til ca. 2 kugler på størrelse med et æg. Først skylles plantedelene grundigt i rigeligt vand. Varm vand i en gryde og kom et par håndfulde Have-Guldnælde i, når vandet spilkoger. Koges 1-2 minutter og tages så op med en hulske og kommes i iskoldt vand. Herefter klemmes vandet af plantedelene, og de formes til kugler og fryses i poser med dato. Blancheringen sikrer, at indholdet af enzymer ikke er aktive i frossen tilstand. Ellers kan smag og konsistens ændre sig, og næringsværdien kan ligeledes forringes. De frosne kugler kan bruges på samme måde som frossen spinat. Holdbarheden er ca. 6 måneder.

Anvendte vilde planter

Have-Guldnælde

Man skulle måske tro, at Have-Guldnælde hører til nældefamilien på grund af navnet. Men planten er i læbeblomstfamilien, der er kendt for mange krydderurter – for eksempel rosmarin og basilikum. Have-Guldnælde vokser i haver, parker eller forvildet i nærheden heraf.

Den trives bedst i skovmuld, og de saftigste planter findes i halvskygge. Planten er 15-40 cm høj med en firkantet let rødbrun stængel. Bladene har sølvhvide sammenhængende felter og sidder parvis over for hinanden og danner et krydset fra oven. De gule blomster sidder i en krans over de dunhårede bladpar. Blomstrer i maj-september. Planten

spredt sig med rodslående udløbere til alle sider og kan sågar kravle op ad træer.

Høst

Klip topskuddet, ca. de øverste 10-15 cm, af planten med eller uden blomster. Øvrige blade plukkes af de kraftigere stængeldele. Blomsterne plukkes på varme, regnfri dage og væk fra trafikerede veje.

Forveksling

Kan forveksles med Almindelig Guldnælde og Døvnælde der begge er spiselige og anvendes på samme vis. Almindelig Guldnælde har sølvhvide pletter på bladene og gule blomster, Døvnælde har grønne til rødlig blade og hvide blomster.

01

02

03

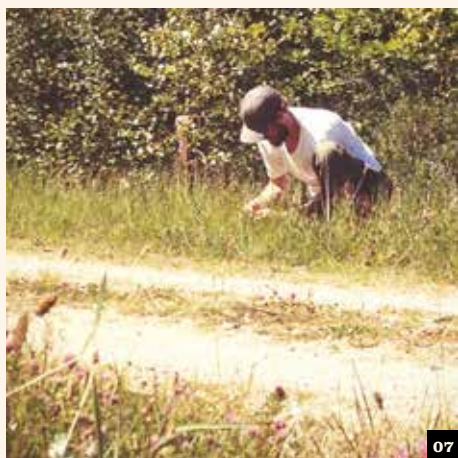
04

05

06

07

08

09

1 Brændenælde og Døvnælde
2 Færdig salat
3 Have-Guldnælde-kugler

4 Haveguldnælde i blomst
5 Høst til salaten
6 Ingredienser til salaten

7 På sanketur
8 Salaten før 'pyntning'
9 Sommer ved å

Oplevelser i naturen gør os sundere, glattere og klogere. Få friske ideer for hele familien.

ORD SUSIE LANGEBÆK, NATURKATAPULTEN
FOTO LISE GARTMANN

Bring den vilde

Kan du huske, da du var barn, at du fik udpeget et lille stykke af haven hos dine forældre eller bedsteforældre, der måtte være dit – helt alene? Kan du huske den store fornøjelse det var at få en lille graveske i hånden, måske en lille rive og en pose frø? At lave en rille, så frøene, vande og så vente i spænding, til den første lille spire meldte sig?

Giv haveglæden videre

Lad dine børn være med, når haven skal plantes til, og lad dem få et lille stykke, der er deres eget. Stor er fornøjelsen, når det lille frø udvikler sig til en plante i deres egen have og senere folder sig ud som en smuk blomst. Men det kan begynde allerede med indsamling af frø til havens kommende blomsterflor. Eller med indkøb i planteskolen, hvis man vil hoppe over det lave havegårde. Vælg nogle blomster, som børnene allerede kender fra deres ture ud i naturen. Fra grøftekanten, fra blomsterengen eller skovbunden. Kort sagt: bring den vilde flora ind i haven.

Mindre vild natur

Der bliver mindre og mindre "vild" natur i Danmark. De fleste steder er naturen "berørt af menneskehånd", og det påvirker både dyre- og planteliv. Mange plantearter er i kraftig tilbagegang, og nogle steder er de så få, at de er totalt fredede i naturen. Bringer man naturen ind i haven, skaber man et fristed for dyr og planter og får en mangfoldighed, som gavner den naturlige balance i haven.

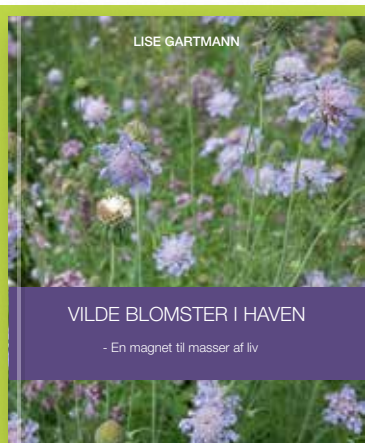
Mange fordele ved vilde planter

Mange af de vilde planter er meget nøjsomme og lette at dyrke.

▲ Vild natur kan sagtens være æstetisk. Her er det blandt andet almindelig merian der er spiselig.

Det, der er vigtigt, er at finde ud af deres forskellige behov. Læg mærke til, hvor de gror i naturen – eller læs dig til det. Kræver de fugtig eller tør jordbund? Skal de stå i næringsrig eller næringsfattig jord? De fleste vilde blomster gror i næringsfattig jord i modsætning til kulturplanterne, som ofte trives bedst i kvælstofholdig og næringsrig jord.

Desuden indeholder den vilde flora mere næringsrig nektar end kulturplanterne og tiltrækker derfor flere forskellige insekter. Så indfører man mange vilde planter i haven, er man med til at skabe grundlag for et mangfoldigt dyreliv. Og så er de

Vilde blomster i haven

er med sine mange, utroligt smukke billeder ikke bare en meget flot havebog, den lægger også vægt på at få en naturlig balance i haven til glæde for både mennesker, dyr og planter. Stor variation i indretningen af haven og dermed også mange forskellige planter giver de bedste rammer for masser af liv. Man bliver smittet af den åbenlyse begejstring – og får lyst til straks at lave en grøftkant hjemme i haven. Og ikke mindst osér bogen af kærligheden til vores vilde – og vildt smukke – blomster.

I **DN Butikken** kan du købe Lise Gartmanns bog: *Vilde blomster i haven*. Du kan også købe økologiske frø.

vilde planter allerede tilpasset den danske natur.

Vigtigt at vide

Det er vigtigt at værne om de vilde blomster, der er tilbage. Det betyder, at man under ingen omstændigheder må grave planter op i naturen. Men man kan i stedet høste deres frø og så dem hjemme i sin have. De meget sjældne arter skal man selvfølgelig holde sig helt fra.

Og tag aldrig alle frø fra en plante, men lad nogle være, så planten kan formere sig.

Er du i tvivl om, hvad man må og ikke må, kan du finde det på Naturstyrelsens hjemmeside.

Mange af de vilde planter kan købes som frø eller planter i en planteskole.

Lad børnene hjælpe

Når man høster frø fra de tørre frøstande, så lad endelig børnene være med. Hjælp dem med at kende planterne fra hinanden, og lad dem ryste de små frø ud i hånden. Til foråret vil de sikkert også med begejstring følge med i de første spirer, der dukker op, fra de frø, de selv har været med til at høste.

Opbevar frøene tørt og køligt i papirposer eller kuverter, til de skal i jorden.

Gode begynderplanter

Start med de planter, der har nemt ved at trives. Det kunne være:

baldrian-blåhat-dagpragtstjerne-engnellikerod-knopurt-kongelys-moskus katost-oksetunge-slangehoved-vild merian.

En have i naturlig balance

For at få en naturlig balance i haven, skal der være størst mulig variation af både planter og smådyr.

Sørg for:

Sol og skygge
Fugtige og tørre steder
Mangfoldighed af planter

Kompost

Gemmesteder og læ for dyr og insekter

Adgang til vand

Med en god balance i haven kan du forebygge sygdom og undgå mange skadedyr.

Og når "de små gartnere" drysser deres egen, hjemmedyrkede merian over den hjemmelavede pizza, er der ingen ende på glæden og stoltheden.

Danmarks Naturfredningsforening og Landsforeningen Praktisk Økologi har lanceret "Giffri Have". Få gode råd og vejledning til pasning og pleje af din have – uden brug af sprøjtemidler. Du kan læse mere og tilmelde din have på www.giffri-have.dk

▲
Blomsterne fra de vilde planter tiltrækker både sommerfugle og bier.

Se flere naturoplevelser med den vilde have for hele familien på

www.naturkatapulten.dk

VIND 300 KR. TIL BRUG I DN'S BUTIK

Indsend løsninger til opgave@dn.dk eller med post til Danmarks Naturfredningsforening, mrk. opgave, Masnedøgade 20, 2100 København Ø. Skriv på et postkort eller bag på en lukket kuvert. Der sendes ingen kvittering. Blandt de indsendte, rigtige løsninger trækkes lod om et gavekort på 300 kr. til DN's internetbutik. Vinderne får direkte besked. **Sidste frist for indsendelse er den 15. juli.** Løsningen på "Kryds" i sidste nummer var "lejrball". Vinder blev Fam. Døvling Fedder, Skanderborg. Løsningen på "Naturkryds" var "miljøminister". Vinder blev Peter Østergaard Christensen, Åbenrå.

	GRÆSKTEGN	JAPAN-SKE PENGE	FØRS	BANDE-ORD	BE-HOLDER		
4					6		
FRISKE			VIRKE FRUGT				5
	MÅNE-FASE LØN			VÆK DÅRLIG		3	
TO ENS			1			STEDORD	
TO ENS		TO ENS BE-MÆRK		2	SKIM-MEL DAMP		
BRUG-BARE	7					TO NS	
			STRUP-SE			FØR V	8

★ LØSNING

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

NATURKRYDS

2

4 Hvad blogger Christian Poll om?

3

6 Hvilken slags fugl er en rubinstrube?

1 Hvad hedder appen, som alle kan bruge, og på den måde være med til at kortlægge den danske natur?

5

2015	MÅNE-SKIN-S-TUR	GIVE MAD	ET PAR	DR-KANAL	ANB.	UD-BRUD	Ø	TRÆ	FIGUR	★	STIRRE	SOL-GUD	TIDLIG	BØN	PLANTE	MEDIE-HUS
1									5	2						1
TO NS	8				OP-SPØRE					SOMMER-FUGLE						
TRADE-MARK			GANG-ART					SPIRE			JORD-TYPE					3
PRO-FETER						FEST-SAL					STRYGGE			UDBRUD		
VITA-MIN		FISK GRØNT-SAG				STED-NAVN	LØBET			9			MØNT-ENHED			
VE				FRANSK OMRÅDE					STEDORD			VIRKE	10		1000	
TV-MÆRKE			4		2		TALORD					SER-VICE			ØBO	
GULD			EXIT			INDIANER-FOLK				DEFEKT				TO NS		
BOR			MÅNE			STAD				KEND.-BOGST.				KILDE		
					KLAR-GJORDE								BINDE-MIDDEL			
5					7					6	4		EN			3

LØSNINGSORDET:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Naturen hvor du bor

NATURENS DAG

13. september 2015

Vær med på
www.naturensdag.dk

NORDEA
FONDEN
Vi støtter gode liv

Danmarks
Naturfredningsforening

NATURBUTIKKEN.DK

 Dansk Ornitologisk Forening

Få 15% RABAT
på sko, tøj og tasker i 2015

Benyt rabatkode DN5415
på naturbutikken.dk

www.naturbutikken.dk - Vesterbrogade 138 - København V

GRØNNE FORDELE TIL MEDLEMMER

Som medlem af DN får du rabat hos en række samarbejdspartnere. Her er et udpluk af de steder, hvor du får rabat. Log ind på DN Grøn Fordel med din e-mail og dit medlemsnummer og se alle rabat-aftaler. WWW.DN.DK/FORDEL

Fordelsrabat 50 % på første mad pose

Klimavenlig mad lige til døren

Lige nu får du 50 % rabat på din første Madpose, når du starter et abonnement på en valgfri Madpose. Angiv kampagnekode "DN50Store/DN-50Mellem/DN50Børn, når du bestiller hos www.middagsfred.dk

Fordelsrabat 40 %

Miljøvenligt børnetøj. Skån miljøet og køb det sundeste og blødeste økologiske tøj til dit barn. Benyt koden DN2015, når du bestiller hos <http://shop.bygreencotton.dk>

SPAR 40%

SIMPLESITE
Fordelsrabat
Gratis hjemmeside

Få din egen gratis hjemmeside – nemt for alle. Se alle de nye muligheder og opdateringer. Nu kan alle lave en hjemmeside. Det er enkelt og ligetil. Gå ind på www.dn.dk/gratishjemmeside – så er du allerede i gang.

BILLETSALET.DK
Fordelsrabat: Op til 70 %

Masser af kulturoplevelser
Billetsalget.dk bringer kulturen til dig med fordele og rabat. Vi samarbejder med kulturaktører i hele Danmark og tilbyder hvert år mere end 500 kulturfordele inden for scene, musik, sport, attraktioner, film, mad og livsstil. Se mere på www.fordel.dn.dk

BILLET SALGET
56 | Natur & Miljø | nr. 2 | 2015

LOVE OF GREEN
Fordelsrabat 10 %

100 % genbrugsplast
Regnslag i 100 % genbrugsplast, med hætte og bælte. Regnslaget er fremstillet af genbrugte plastikflasker, der er smeltet om og brugt til disse flotte og bæredygtige regnslag. Benyt koden DN10, når du bestiller hos www.loveofgreen.dk

FORDELSPRIS 269,-

puregreen **Fordelsrabat 10 %**

Havtorn i flere variationer

Havtorn er efterhånden kendt som "Nordens citron". Et enkelt lille bær indeholder mere c-vitamin end en citron eller en appelsin, så det er en sand vitaminbombe. Hos PureGreen er der 10 % rabat på tørrede havtorn og havtornmarmelade i hele juni. Som medlem af DN får du yderligere 10 % rabat, og du sparer altså 20 % på de lækre havtornprodukter. Benyt koden DN fordel hos www.puregreen.dk

FORDELSPRIS 2159,-
SPAR KR. 240

Friluftsland

FORDELSPRIS 2699,-
SPAR KR. 300

Fordelsrabat: 10 %

Bliv ferieklar med telte og udstyr fra Friluftsland

Friluftsland er Danmarks førende forhandler inden for friluftsudstyr og beklædning til brug i naturen. Du sparer 10 % på dine køb. Benyt koden dnm02cgt, når du bestiller hos www.friluftsland.dk

GlobalEnergi
- Danmarks bedste klimavenlige elprodukt

Det økologiske Råd og Danmarks Naturfredningsforening anser GlobalEnergi for landets bedste klimavenlige elprodukt.

Læs mere på seas-nve.dk/globalenergi

SPAR 150,-
DET FØRSTE ÅR

Få andeli fremtiden | SEAS-NVE DK

seas-nve

Oplevelser med rabat

Kattegatcentret
25 % rabat for 1 person

ØHAVETS SMAKKECENTER

20 % rabat

NATURAMA
moderne naturhistorie

20 % rabat

SKANDINAVISKE DYREPARK
DURSLENGE

20 % rabat

GAS MUSEET

30 % rabat

SAMSØ LABYRINTEN
20 % rabat

Museum Sydøstdanmark
Museum South-East Denmark

50 % rabat

SPORVEJSMUSEET SKJOLDENÆSHOLM
Grupperabat for et DN-medlem og en ledsager

fjord&bælt
Djule og båd tur

20 % rabat

AQUA
Akvarium & Dyrepark

20 % rabat

JYLLANDS AKVARIET
20 % rabat

Danmarks Naturfredningsforening **BUTIK**

SPAR OP TIL
KR 130,-

MEDL. PRIS
KR. 399,-

Når du er medlem af DN, får du rabat i DN Butikken. Du sparer typisk mellem 10 og 40 %. På Butikkens hjemmeside kan du læse om de enkelte varer, se flere gode tilbud og læse mere om, hvordan du handler. Se mere og bestil på www.dn.dk/butik

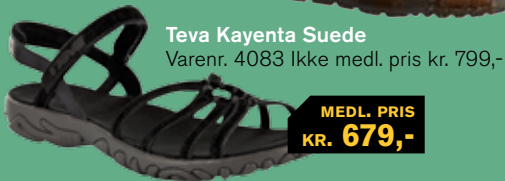
Sandaler

Teva Cabrillo Crossover
Varenr. 4084
Ikke medl. pris kr. 899,-

SPAR OP TIL
KR 130,-

MEDL. PRIS
KR. 769,-

Teva Kayenta Suede
Varenr. 4083 Ikke medl. pris kr. 799,-

MEDL. PRIS
KR. 679,-

Teva Mush II La Manta
Varenr. 4085
Ikke medl. pris kr. 249,-

MEDL. PRIS
KR. 219,-

Teva Tanza Leather
Varenr. 4086
Ikke medl. pris kr. 799,-

MEDL. PRIS
KR. 679,-

MEDL. PRIS
KR. 389,-

Teva Original Universal
Varenr. 4087
Ikke medl. pris kr. 449,-

Diverse

SPAR OP TIL
KR 80,-

MEDL. PRIS
KR. 349,-

Kampen om Danmarks natur
Varenr. 4116
Ikke medl. pris kr. 400,-

MEDL. PRIS
KR. 249,-

Den store snittebog
Varenr. 4120
Ikke medl. pris kr. 288,-

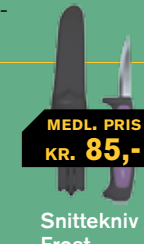
MEDL. PRIS
KR. 119,-

Snittekniv Frost 120 kort klinge
Varenr. 4118
Ikke medl. pris kr. 135,-

MEDL. PRIS
KR. 75,-

Snittekniv 44 mm u. spids
Varenr. 4117
Ikke medl. pris kr. 87,-

MEDL. PRIS
KR. 85,-

Snittekniv Frost Precision 75 mm
Varenr. 4119
Ikke medl. pris kr. 99,-

MEDL. PRIS
KR. 399,-

Chipara skjorte
Varenr. 4098
Ikke medl. pris kr. 449,-

Triberg shorts
Varenr. 4097
Ikke medl. pris 449,-

MEDL. PRIS
KR. 719,-

Crescent Sunset
Varenr. 4101
Ikke medl. pris kr. 799,-

MEDL. PRIS
KR. 1169,-

Lowland Jacket
Varenr. 4104
Ikke medl. pris kr. 1299,-

MEDL. PRIS
KR. 819,-

Gordon Lyons Fleece
Varenr. 4095
Ikke medl. pris kr. 899,-

MEDL. PRIS
KR. 1079,-

Sequence Jacket
Varenr. 4096
Ikke medl. pris kr. 1199,-

MEDL. PRIS
KR. 429,-

S/S Hypress herreskjorte,
Varenr. 4090
Ikke medl. pris kr. 499,-

MEDL. PRIS
KR. 429,-

S/S Gilgit herreskjorte
Varenr. 4092
Ikke medl. pris kr. 499,-

Explore Shorts
Varenr. 4088 Beige,
Varenr. 4089 Brun
Ikke medl. pris kr. 449,-

S/S Pine Knot herreskjorte
Varenr. 4093
Ikke medl. pris kr. 499,-

SPAR OP TIL
KR 120,-

MEDL. PRIS
KR. 399,-

Rygsække

Angstrom 20
Sort/Pink Varenr. 4107
Sort/sort Varenr. 4108
Ikke medl. pris kr. 699,-

MEDL. PRIS
KR. 619,-

Borealis
Grå Varenr. 4105
Sort Varenr. 4106
Ikke medl. pris kr. 699,-

MEDL. PRIS
KR. 619,-

Kør selv-ferie med
Happydays

Sommer i de norske fjelde

Vores gæster er glade
Happydays er Danmarks bedst
bedømte kørselv-rejsearrangør
på Trustpilot.dk.
Trustscore 9,2 ✓

Gæsternes bedømmelse 4,6 af 5

Beitostølen Resort

Beitostølen er et af de helt mest populære rekreatiomsområde i Norge. Omgivet af Jotunheim, et af Norges største fjeldområder, finder I her et godt udgangspunkt for at tage på fjeldvandring i den norske naturskat, der byder på et festfyrværkeri af fjeldblomster i fuld flor om sommeren. Her bor I ved porten til Jotunheim Nationalpark, der er et sandt paradys for både store og små naturskere. Der er masser af fine vandrerruter, der begynder i hotellets umiddelbare nærhed – så det er bare om at snøre støvlerne og komme af sted til sommerens store oplevelser.

Valgfri ankomst frem til 22.9.2015.

- 5 overnatninger
- 5 x morgenbuffet
- 3 x 3-retters middag/buffet

Pris med rejsekode

2.949,-

pr. person i dobbeltværelse

Op til 3 børn 0-7 år gratis.
2 børn 8-15 år ½ pris.
2 opredninger i alt pr. værelse.

Seminaris Seehotel

2 nætter 1.199,-
4 sommernætter 1.949,-

Udsigt over søerne i Potsdam

Seminaris Seehotel ★★★★★ ved Templiner See, Nordtyskland

Hotellet har en helt unik beliggenhed ved bredden af Templiner-søen omgivet af skov og kun 6 kilometer fra Tysklands svar på Versailles: Pragtslottet Sanssouci. Her kan I slappe af i hotellets wellnessafdeling med swimmingpool, og har I lyst til at opleve seværdighederne i Potsdam, kan I stige på en af taxibådene, som lægger til ved hotellets bådebro.

- 3 overnatninger
- 3 x morgenbuffet
- 3 x aftenbuffet
- 1 velkomstdrink

Pris med rejsekode
1.499,-
pr. person i dbl.værelse

1 barn 0-5 år gratis.
2 børn 6-14 år ½ pris.

Turiststak maks. EUR 2,- pr. person pr. døgn.

Ankomst fredage frem til 12.6. og 4.9.-18.12. samt valgfri i perioden 19.6.-29.8.2015.

2 nætter 949,-
5 sommernætter 2.249,-

Hyggelige Småland

- 3 overnatninger
- 3 x morgenbuffet
- 3 x eftermiddagskaffe
- 3 x enkel aftenbuffet

Clarion Collection Hotel Victoria

Bo i hjertet af Jönköping lige ned til søen Vättern – perfekt til en udflugt til Visingsö, High Chapparral og Astrid Lindgrens Verden. Eller smag på polkagränsene i Gränna! Ankomst fredage frem til 5.6. samt valgfri i perioden 14.6.-13.8.2015.

1 barn 0-5 år gratis.
2 børn 6-14 år ½ pris.

Brug rejsekoden **NATUROGMILJO**
på www.happydays.nu og
se flere opholdsmuligheder.
.....
Enkeltværelse uden tillæg

Severin

Sommer i hjertet af Danmark

Severin ★★★★★ i Middelfart

Oplev den danske sommer med charme og sjæl og udsigt til det blå bælt. Severin har både en historie at fortælle og sin gode placering ved Middelfart på Fyn, der gør stedet ideelt som sommerhotel for feriefamilien. Oplev f.eks. Danmarks nye topattraktion: Bridgewalking.

- 3 overnatninger
- 3 x morgenbuffet
- 3 x middagsret inkl. salat
- Fri Wi-Fi

Pris med rejsekode
1.249,-
pr. pers. i dbl.værelse

1 barn 0-5 år gratis.
2 børn 6-14 år ½ pris.

Valgfri ankomst i perioden 26.6.-7.8.2015.

Se flere hoteller, ankomster og billeder
Brug rejsekoden **NATUROGMILJO** på www.happydays.nu

Vinferie i Rudesheim Rheinhotel Rudesheim ★★★★★

5 nætter inkl. 2 middage, vinsmagning i Drosselgasse og rabat på bådture på Rhinen.

Pris med rejsekode fra
2.099,-
pr. pers. i dbl.værelse

Udsigt over Bretagnes kyst Golfhotel de St Samson ★★★★★

3 nætter inkl. morgenbuffet, 1 x 3-retters middag, oplevelsespas og besøg på destilleri i Lannion.

Pris med rejsekode
1.449,-
pr. pers. i dbl.værelse

Bo på ølbryggeri i Østrig Hotel Bräurup ★★★★★

7 nætter på hotel med eget bryggeri inkl. halvpension, velkomstdrink og ølsmagning.

Pris med rejsekode
3.499,-
pr. pers. i dbl.værelse

Brug rejsekoden **NATUROGMILJO** for at få din ferie til specialprisen.

Åbent hverdage kl. 8-17.

Bestil på www.happydays.nu eller ring **70 20 34 48**

Afbestillingsforsikring kan tilkøbes. Børnerabat gælder ved 2 voksne. Ekspeditionsgebyr kr. 79,-. Forbehold for tryk- og prisfejl samt udsole.

“Det var en SUPER ferie, alt var perfekt. Både hotellet og den service vi fik. Vi rejser gerne med Happydays igen.”

Anna Larsen, Kerteminde

Dit medlemsnummer er de første tal over dit navn, se bagsiden

Danmarks
Naturfredningsforening

Brug medlemsbeviset til at:

- Få rabat i butikker og serværdigheder, DN Grøn Fordel (www.dn.dk/fordel)
- Få rabat i DN's egen butik, DN Butikken (www.dn.dk/butik)
- Få adgang til gratis guidede lokale ture (www.dn.dk/ture)
- Få adgang til lokale årsmøde i din kommune (www.dn.dk/aarsmoeder)

Klip langs kanten og buk på midten

Danmarks
Naturfredningsforening

Medlemsbevis
2015

Masnedøgade 20
2100 København Ø
Tlf. 39 17 40 00
dn@dn.dk
www.dn.dk

LAD DANMARKS NATUR ARVE

Skriv testamente til Danmarks Naturfredningsforening

En arv behøver ikke være et stort beløb. Alle gaver, store som små, er af betydning for naturen. Og du kan testamentere til DN, uden at dine arvinger får mindre ud af det.

Få mere at vide om at testamentere til naturen:

1. Klik ind på www.dn.dk/testamente
2. Ring til medlemsservice tlf. 3917 4040 og få tilsendt folderen "Lad Danmarks natur arve"
3. Bestil folderen ved at udfylde og indsende kortet herunder – **portoen er betalt**

Danmarks
Naturfredningsforening

JA TAK – SEND MIG VENLIGST FOLDEREN "LAD DANMARKS NATUR ARVE"

Navn:

Adresse:

Postnummer/by:

Tlf.nr.: E-mail:

Danmarks Naturfredningsforening, Masnedøgade 20, 2100 København Ø, tlf.: 39 17 40 00

Danmarks Naturfredningsforening
+++ 11594 +++
0893 Sjælland UFS B

Danmarks
Naturfredningsforening

Vivara Naturprodukter

Kvalitets & miljøvenlige naturprodukter til havens dyr (fugle, egn, pindsvin, m.fl.). Gratis forsendelse ved ordre over 500 kr. Ved ordre under 500 kr pålægges der 50 kr i fragt og eksp. gebyr.

Postkort inkl. kuvert

De dobbelte Postkort inkl. kuverter er smukke og de vækker glæde, når man finder dem i postkassen. Der er ikke fortrykt nogen tekst, og man kan derfor bruge dem i mange sammenhænge. En oplagt gaveidé til naturvenner. 15 x 15 cm, FSC Papir

M23650	Kortsæt - Sommer (Alle 6 stk.)	69,-
M23623	Ildsalamander	Kr. 15,-
M23618	Syvpletet mariehøne	Kr. 15,-
M23619	Almindelig vandnymfe	Kr. 15,-
M23622	Gøg/Grå Fluesnapper	Kr. 15,-
M23621	Musvit	Kr. 15,-
M23620	Svalehale	Kr. 15,-

MANGE FLERE POSTKORT PÅ WWW.VIVARA.DK

Marjolein Bastin krussæt

En super flot serie af porcelænskrus, malet af kunstneren Marjolein Bastin. Tåler maskinvask og mikroovn. Højde: 9,5 cm, Ø: 8 cm

FLOTTE & UNIKKE KRUS

97168 kr. 199,-

Ting Til Børnenes Sommerferie

Danmarks Natur - Langs stranden

Bogen fortæller om de forskellige strandtyper, hvad opskyl er og hvad du kan finde af sære ting, som hverken ligner sten eller levende væsner. Alm. planter og dyr, man kan møde på land i umiddelbar nærhed af vandet. Sider 128

2112566

kr. 99,-

Danmarks Natur - Insekter

Omkring 120 af de aller mest alm. insekter i Danmark med oplysninger om deres udseende, forekomst, levesteder og fødevalg. Derudover en beskrivelse af insekter som dyregruppe og hvordan denne er inddelt i forskellige undergrupper, så man har lettere ved at finde frem til hvilken type insekt, man står over for. Sider 144

2092295

kr. 79,-

Små dyr i hus og have

Bogen omtaler mere end 700 dyrearter - både nyttedyr, skadedyr og dyr, vi nyder at se på - og er den mest omfattende bog om emnet. Grundige beskrivelser af dyrenes kendetegn, levevis, levesteder, udbredelse, forvekslingsmuligheder m.m. samt en lang række spændende og nyttige ekstraoplysninger om dyrenes liv. Oversigtsplancher giver overblik over typiske levesteder og dyrespor. Sider 280

2078954

kr. 199,-

PRISBASKER

Byggesæt
Foderhus Juna som samlesæt, ekskl. maling.
90635 kr. 65,-

Forstørrelsesglas
Kom tæt på insekter, haletudser osv.
97050 kr. 19,-

Egernpakken
Foderhus + 1 kg egernblanding
98075 kr. 158,-

PRISBASKER
Redekasse Saba
Ø 32 mm,
16,5 x 23 x 30 cm
90505 kr. 85,-

På tlf. 33 31 33 26 & www.vivara.dk kan du afgive din bestilling eller GRATIS bestille det 148 siders katalog med megen information og mange nyttige tip. Annoncens priser gælder til og med 1. september 2015.

BESTIL DET HELT NYE KATALOG

